

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Silva Rajner

Vloga Zavoda RS za zaposlovanje
pri zmanjševanju strukturne brezposelnosti

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Silva Rajner

Mentor: docent dr. Miroljub Ignjatović

Vloga Zavoda RS za zaposlovanje
pri zmanjševanju strukturne brezposelnosti

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

VLOGA ZAVODA RS ZA ZAPOSLOVANJE PRI ZMANJŠEVANJU STRUKTURNE BREZPOSELNOSTI

S prehodom Slovenije v tržno gospodarstvo so se bistveno spremenile razmere na trgu delovne sile. Pojavljajo se bolj fleksibilne oblike zaposlovanje (delo za določen čas, priložnostno delo, izmensko delo, pogodbeno delo,...), narašča registrirana brezposelnost, znotraj katere so postale problematične različne skupine težje zaposljivih oseb. Kot odgovor na naraščajočo brezposelnost država posega na trg delovne sile z izvajanjem politike zaposlovanja. Pri tem se Zavod RS za zaposlovanje pojavlja kot nosilec ukrepov aktivne politike zaposlovanja, ki brezposelnim osebam povečujejo zaposlitvene možnosti, zmanjšujejo strukturno brezposelnost – s tem, da izboljšajo izobrazbeno sestavo brezposelnih oseb in nenazadnje spodbujajo novo zaposlovanje. Izpostavila bi predvsem programe usposabljanja in izobraževanja ter projektne oblike dela (manj administracije in papirologije, večje število zaposlenih na področju zaposlovanja) z brezposelnimi osebami. Le na ta način bo delo z brezposelnimi osebami razvojno naravnano, postali bodo bolj konkurenčni na trgu delovne sile in si na koncu našli kakovostno zaposlitev.

Ključne besede: brezposelnost, fleksibilnost, Zavod RS za zaposlovanje, ukrepi aktivne politike zaposlovanja, projektno delo.

THE ROLE OF THE EMPLOYMENT SERVICE OF SLOVENIA AT REDUCTION OF STRUCTURAL UNEMPLOYMENT

When Slovenia started with market economy, the relations on the labor market changed drastically. Flexible forms of employment started to develop (fixed-term work, occasional work, shift work, contract work...), the number of registered unemployment, which includes problem groups of people who are not as employable, is higher. The country is interfering with market labor by using the employment policy to reduce the unemployment. The active role of the Employment service of Slovenia in this policy is to increase the employment possibilities for the unemployed, to reduce structural unemployment – by improving educational structure of unemployed people and above all stimulating new employment. I especially want to stress the programs for qualifying and educating and also the project forms of work (less administration and paperwork, higher number of employed in the field of employment) with unemployed people. In this way the work with unemployed can be development-oriented, they will become bigger competition on labor market and in the end they will find quality employment for themselves.

Key words: unemployment, flexibility, employment service of Slovenia, active employment policy measures, project work

KAZALO

1	UVOD	7
2	TRG DELA IN DELOVNE SILE V SLOVENIJI	9
2.1.	Pasivna politika zaposlovanja.....	10
2.2.	Povečevanje fleksibilnosti.....	11
3	BREZPOSELNOST	14
3.1	Merjenje brezposelnosti	14
3.2	Registrirana brezposelnost.....	15
3.3	Strukturni vidiki brezposelnosti s poudarkom na kritičnih skupinah	18
3.3.1	Spolna struktura registrirano brezposelnih oseb	19
3.3.2	Starostna struktura registrirano brezposelnih oseb	20
3.3.3	Izobrazbena struktura registriranih brezposelnih oseb	22
3.3.4	Struktura registriranih brezposelnih oseb po trajanju brezposelnosti	24
3.5	Strukturna brezposelnost	25
3.6.	Dolgotrajna brezposelnost.....	26
4	AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA	28
4.1	Razvoj aktivne politike zaposlovanja	29
4.2	Programi in ukrepi APZ	30
4.2.1	Programi in ukrepi za uravnavanje ponudbe delovne sile	31
4.2.2	Programi in ukrepi za uravnavanje povpraševanja po delovni sili	32
4.2.3	Programi in ukrepi za usklajevanje med ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile	33
4.2.4	Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji	34
4.2.5	Pomen in cilji APZ	36
5	UKREPI APZ NAMENJENI ZMANJŠANJU BREZPOSELNOSTI IN POVEČANJU ZAPOS LJIVOSTI	37
5.1	Poklicna orientacija in pomoč pri zaposlitvi	37
5.1.1	Splošno svetovanje in informiranje brezposelnih	38
5.1.2	Poklicna orientacija brezposelnih oseb	39
5.1.3	Pomoč pri načrtovanju poklicne poti in iskanju zaposlitve - delavnice.....	41
5.1.4	Klub za iskanje zaposlitve	43

5.2	Usposabljanje in izobraževanje	45
5.2.1	Institucionalno usposabljanje	50
5.2.2	Nacionalne poklicne kvalifikacije (NPK)	52
5.2.3	Delovni preizkus	52
5.2.4	Usposabljanje na delovnem mestu	54
5.2.5	Formalno izobraževanje	57
5.2.6	Projektno učenje za mlade (PUM).....	64
5.3	Spodbude za zaposlovanje	65
5.3.1	Spodbujanje novega zaposlovanja najtežje zaposljivih skupin brezposelnih oseb	65
5.3.2	Samozaposlitev	69
5.4	Neposredno ustvarjanje novih delovnih mest – javna dela.....	71
5.5	Projekti, ki so se izvajali na Območni službi Murska Sobota	74
5.5.1	Projekt »Izobrazbo mladosti in letom«	75
5.5.2	Projekt »Nove vzpodbude in priložnosti«	77
5.5.3	Projekt »Pot do dela«	80
6	ZAKLJUČEK	87
7	LITERATURA	90
8	PRILOGA	97
	Priloga A: Deficitarni in suficitarni poklici na OS Murska Sobota v letu 2009.....	97

KAZALO SLIK

Slika 3. 1: Struktura prebivalstva glede na aktivnost.....	12
Slika 3. 2: Gibanje registrirane brezposelnosti od leta 2004 - 2007.....	15
Slika 5. 1: Število vključenih brezposelnih oseb v klub od leta 2000 do leta 2007.....	37
Slika 5. 2: Potrebe po voznikih, kovinarjih in gradbincih ter realizirane zaposlitve v letu 2008 (januar -junij).....	42
Slika 5. 3: Število vključenih brezposelnih oseb v tečaje od leta 2005 do leta 2007.....	43
Slika 5. 4: Število vključenih brezposelnih oseb v delovnih preizkus od leta 2005 do leta 2008 (junij).....	45
Slika 5. 5: Vključene brezposelne osebe v program uvajanja v delo od leta 2000 do leta 2007.....	47
Slika 5. 6: Udeleženci izobraževanja v šolskem letu 2006/2007 glede na starost.....	54
Slika 5. 7: Število vključenih težje zaposljivih brezposelnih oseb v zaposlitve s pomočjo subvencij od leta 2004 do leta 2008 (junij).....	58
Slika 5. 8: Število oseb, ki so realizirale samozaposlitev od leta 2004 do leta 2008 (junij).....	60
Slika 5. 9: Število vključenih brezposelnih oseb v javna dela po letih, od leta 2004 do leta 2008 (junij).....	63

KAZALO TABEL

Tabela 3. 1: Deleži mladih in starejših brezposelnih med vsemi brezposelnimi od leta 2000 do leta 2007 v % (stanje konec leta).....	19
Tabela 3. 2: Povprečna registrirana brezposelnost od leta 2000 do leta 2007 po stopnjah izobrazbe.....	20
Tabela 3. 3: Značilne skupine registrirano brezposelnih oseb v Sloveniji od leta 2001 do leta 2007.....	21
Tabela 5. 1: Pregled uspešnosti udeležencev formalnega izobraževanja v šolskem letu 2006/2007.....	53
Tabela 5. 2: Število vključenih brezposelnih oseb v posamezne ukrepe APZ in v zaposlitev v letu 2004.....	68
Tabela 5. 3: Podatki o ciljnih skupinah vključenih brezposelnih oseb v projekt.....	72

1 UVOD

Po osamosvojitvi Slovenije, leta 1991, s prehodom v tržno gospodarstvo so se bistveno spremenile razmere na slovenskem trgu dela in delovne sile. Prihajalo je do stečajev ekonomsko šibkih podjetij, katera niso imela več državne zaščite in posledično do odpuščanja delavcev, ki si zaradi gospodarske recesije niso uspeli najti novih zaposlitev, kar je pripeljalo do izrazitega povečanja števila brezposelnih.

V svoji diplomski nalogi »Vloga Zavoda pri zmanjševanju strukturne brezposelnosti« obravnavam ravno problem brezposelnosti v Sloveniji in različne ukrepe zaposlovanja, med katerimi imajo pomembno vlogo ravno ukrepi aktivne politike zaposlovanja (v nadaljevanju APZ), ki jih izvaja Zavod za zaposlovanje. Sama sem zaposlena kot svetovalka zaposlitve na zavodu in sem vsak dan v neposrednem kontaktu z brezposelnimi osebami, največ časa posvečam ravno težje zaposljivim osebam, katerim ukrepi APZ najbolj pomagajo pri zmanjševanju negativnih vplivov brezposelnosti.

Diplomska naloga poleg uvoda in sklepa obsega še 4 temeljna poglavja. Drugo poglavje je namenjeno fleksibilnosti trga dela in delovne sile v Sloveniji po prehodu v tržno gospodarstvo in posledicah, katere občutijo predvsem zaposleni in težje zaposljivi iskalci zaposlitve (o njih bo govora v nadaljevanju). Pri njih obstaja velika možnost, da izgubijo komaj pridobljeno zaposlitev, če jo sploh dobijo in tako pristanejo oz. ostanejo v evidenci brezposelnih oseb.

Tretje poglavje se nanaša na sam pojem in pojavne oblike brezposelnosti. Posebno pozornost sem posvetila strukturni brezposelnosti s poudarkom na kritičnih skupinah brezposelnih oseb.

V četrtem poglavju sem predstavila politiko zaposlovanja kot sredstvo za zniževanje dolgotrajne brezposelnosti, razvoj APZ, razloge za oblikovanje in uporabo le-te ter predstavitev programov in ukrepov, ki prinašajo veliko pozitivnih učinkov vključenim brezposelnim osebam.

Peto poglavje je bistvenega pomena v diplomski nalogi, saj sem v njem podrobno predstavila ukrepe APZ, katere izvajamo na Zavodu in v največji meri pripomorejo k zmanjševanju brezposelnosti (predvsem pozitivno vplivajo na zmanjševanje različnih pojavnih oblik strukturne brezposelnosti) in povečevanje zaposlenosti. Tako izvajamo programe informiranja in motiviranja, izobraževanja in usposabljanja, javna dela, samozaposlovanje in dajemo denarne subvencije delodajalcem ob zaposlitvi brezposelne osebe.

Z nalogo želim raziskati pozitivne učinke ukrepov APZ na zmanjševanje brezposelnosti in povečevanje zaposljivosti, hkrati pa želim ugotoviti kateri ukrepi oz. programi, ki jih izvaja Zavod RS za zaposlovanje pomenijo optimalno pomoč brezposelnih osebam in v največji meri pripomorejo k njihovi ponovni reintegraciji na trg dela.

V nalogi sem obravnavala naslednji hipotezi:

1. Posledice fleksibilnosti trga delovne sile najbolj občuti skupina težje zaposljivih iskalcev zaposlitve: mladi brez delovnih izkušenj, starejši, ženske, predstavniki etničnih skupin – Romi, invalidi (Pravilnik o izvajanju ukrepov APZ) in so v večini primerov med dolgotrajno brezposelnimi osebami.
2. Da bi si skupina težje zaposljivih iskalcev zaposlitve izboljšala zaposlitvene možnosti oz. se ponovno vključila na trg dela, se mora strokovno usposobiti in tako postati bolj konkurenčna – pri tem ji v veliki meri pomagajo ukrepi APZ. Tako vplivajo na znižanje deleža dolgotrajno brezposelnih in zmanjšanje strukturne brezposelnosti – z izboljšanjem izobrazbene sestave brezposelnih.

Zavod ima s svojimi programi zaposlovanja vlogo spodbujevalca in motivatorja in tako posamezniku poleg osnovnih informacij glede ponudbe dela nudi široko paleto ukrepov, z vključevanjem v katere bo iskalec zaposlitve dosti lažje dosegel svoje cilje in se zaposlil na delovnem mestu, ki ustreza njegovemu pridobljenemu znanju, interesom in sposobnostim. Podrobno sem obravnavala vsebino ukrepov, zastavljene cilje ter pozitivne in negativne učinke za udeležence.

2 TRG DELA IN DELOVNE SILE V SLOVENIJI

V obdobju pred osamosvojitvijo Slovenije bi lahko rekli, da je prevladovala polna zaposlitev za nedoločen čas, posamezniki so se le za kratek čas pojavili na trgu delovne sile kot ponudniki lastne delovne sile. Ko pa so si zagotovili zaposlitev, so sicer ostali posredno povezani s trgom (prek možne izgube zaposlitve in/ali kot potencialni iskalci druge zaposlitve), vendar so se umaknili z ožjega, aktivnega dela tega trga - lahko bi celo rekli, da so za (ne)določen čas (za čas trenutne zaposlitve) zamrznili svojo pozicijo na trgu (Ignjatović 2002, 2).

Po osamosvojitvi Slovenije, ko se je le-ta odločila za prehod v nov politični in gospodarski sistem, je zlasti zaradi spremenjenih razmer na trgu dela in izgube nekdanjih tržišč, začelo strmo naraščati število brezposelnih oseb, ki je doseglo vrh v letu 1993, ko je bilo na Zavodu prijavljenih 137.257 oseb.

Kriza samoupravnega modela gospodarstva, ki se je pokazala že v osemdesetih letih, je zahtevala korenite spremembe v načinu gospodarjenja. Zaradi prestrukturiranja gospodarstva je prišlo do stečajev podjetij in odpuščanja delavcev, medtem ko novega zaposlovanja praktično ni bilo. Zaradi razpada Jugoslavije so se pretrgale tudi gospodarske povezave z nekdanjimi jugoslovanskimi republikami, kar je pripeljalo do še večje recesije. Dno recesije je slovensko gospodarstvo doseglo v letu 1991, do ponovnega zagona gospodarske rasti pa je prišlo v letu 1993.

Do prehoda v tržno ekonomijo v Sloveniji ni bilo neprostovoljnih prekinitev delovnega razmerja. Edina načina odhodov iz podjetja sta bila le upokojitev in smrt. Tudi, če je delo postalo nepotrebno zaradi tehnoloških razlogov ali če so se pojavili poslovni neuspehi, se delavcev ni smelo odpuščati, ampak jim je bilo potrebno zagotoviti drugo delo ali jih prekvalificirati.

Zaradi prestrukturiranja slovenskega gospodarstva se je povečeval delež delovno aktivnih v storitvenih dejavnostih, s tem se je spremenilo tudi povpraševanje po delovni

sili. Namesto starejše in slabše izobražene delovne sile so delodajalci začeli povpraševati po mlajši in bolj izobraženi delovni sili, s tem se je začelo povečevati število manj izobraženih med brezposelnimi.

Do preobrata v gibanju registrirane brezposelnosti je prišlo v letu 1999, ko se je število registrirano brezposelnih oseb začelo zmanjševati, tako je bilo konec leta 1998 126.625 brezposelnih oseb, konec leta 1999 pa za 9,7% manj, torej 114.348 oseb. Razlog za padec brezposelnosti najdemo v takratni gospodarski rasti, ki pa je vplivala tudi na porast produktivnosti in v uvedbi novele Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, kjer se je podrobneje opredelil status brezposelne osebe. Tako so osebe, ki so bile vključene v javna dela, pridobile status zaposlene osebe, povečale pa so obveznosti brezposelnih oseb pri iskanju zaposlitve ter pri vključevanju v ukrepe zaposlovanja, uveden pa je bil tudi nadzor nad izpolnjevanjem obveznosti brezposelnih oseb (predvsem preverjanje 3-urne vsakodneвне dosegljivosti na naslovu dosegljivosti).

2.1. Pasivna politika zaposlovanja

V tem času je država na področju zaposlovanja prakticirala le pasivno politiko zaposlovanja, saj je brezposelnim osebam "pomagala" le z materialnega vidika, z dodeljevanjem denarnih nadomestil za čas brezposelnosti, bolj malo pa se je vlagalo v pridobivanje novih znanj in strokovne usposobljenosti, na podlagi katere bi bili brezposelni zanimivi za delodajalce, pa tudi aktivnost brezposelnih oseb pri iskanju zaposlitve je bila zaradi relativno visokih nadomestil in dolgega časa njihovega trajanja zanemarljiva. Šlo je predvsem za ukrep zavarovanja za primer brezposelnosti (denarno nadomestilo in denarna pomoč) in ukrep zgodnjega upokojevanja. Ukrep zgodnjega upokojevanja je v prvih letih prehoda v tržno gospodarstvo omejeval naraščanje brezposelnosti, hkrati pa je pomagal podjetjem, da so se znebila odvečne in neproduktivne delovne sile. Na drugi strani pa je v tem obdobju hitro naraščalo število upokojencev in je tako postalo resen problem za Slovenijo, kar je pripeljalo do reforme pokojninskega sistema (podaljševanje zahtevane starosti za upokojitev).

Govorimo o pasivni politiki zaposlovanja, katere namen je predvsem zaščita socialnega položaja zaposlenih in brezposelnih oseb in neposredno ne spodbuja zaposlovanja. Pri brezposelni osebi, prijavljeni na zavodu je pridobitev in ohranitev pravice do denarnega nadomestila odvisna od izpolnjevanja naslednjih obveznosti:

- pripravljenost brezposelne osebe, da sprejme primerno (ustrezno) zaposlitev,
- aktivno iskanje zaposlitve (pisne prijave, razgovori pri delodajalcih),
- 3 urna dnevna dosegljivost in
- sodelovanje v ukrepih aktivne politike zaposlovanja.

Denarno pomoč so lahko pridobile osebe, ki so že izkoristile pravico do denarnega nadomestila ali sploh niso pridobile pravice zaradi prekratkega trajanja zaposlitve (manj kot eno leto). Obe pravici so si pridobile brezposelne oseba na podlagi zavarovanja za primer brezposelnosti. Od leta 2007 pravice do denarne pomoči ni več moč koristiti na zavodu in je bila v celoti prenesena v pristojnost centra za socialno delo, kamor tudi spada, namreč v sistem socialnih pomoči.

2.2 Povečevanje fleksibilnosti

Za slovenski trg delovne sile je bilo dolgo časa značilna predvsem zaposlitev za nedoločen čas s polnim delovnim časom in s tem povezane številne ugodnosti, ki izhajajo iz zaposlitve, pa tudi iskalci zaposlitve so bili pripravljeni sprejeti le tako vrsto zaposlitve. Poslabšanje gospodarskih razmer, prestrukturiranje gospodarskih dejavnosti, zlasti industrije, hitrejše tehnološke spremembe, globalna konkurenca in mnogi drugi dejavniki so vplivali na delovanje trga delovne sile.

Začele so se uveljavljati bolj fleksibilne oblike zaposlovanja:

- zaposlitev za določen čas,
- samozaposlovanje,
- zaposlitev s skrajšanim delovnim časom,

- pogodbeno delo,
- zaposlitev pri agencijah, ki delavce posojajo delodajalcem.

Za slovenska podjetja so v današnjem času značilne predvsem naslednje oblike fleksibilnega dela:

- delo za določen čas,
- izmensko delo,
- podaljševanje delavnika z nadurami in
- priložnostno delo,

ki jih lahko štejemo za relativno "neprijazne" oblike fleksibilnega zaposlovanja, v primerjavi z relativno "prijaznimi" oblikami fleksibilnega zaposlovanja, kot so: skrajšani delovni čas, delitev delovnih mest, delo na domu, delo na daljavo. Manj pa so v uporabi tiste fleksibilne oblike dela, ki zahtevajo prostorsko fleksibilnost podjetij in posameznikov, kot so delitev delovnega mesta, delo na domu, delo s skrajšanim delovnim časom, ki se v večini primerov uporablja le za zaposlitev invalidom, kateri so delno upokojeni.

Fleksibilizacijo bi lahko v širši obliki definirali kot ukrepe, ki omogočajo hitrejše prilagajanje in reagiranje na informacije iz okolja - z drugimi besedami kot ukrepe, ki odstranjujejo ovire za nemoteno delovanje idealnega trga delovne sile (Ignjatovič 2002, 42).

S fleksibilnostjo trga delovne sile je povezana manjša varnost zaposlenih, saj gre za časovno omejeno trajanje zaposlitve, delodajalec ni obvezen plačevati prispevkov za socialno in zdravstveno zavarovanje, za izobraževanje, v večini primerov pomeni tudi nižjo plačo, saj fleksibilna delovna sila dela manj in manj zasluži, ima relativno nižjo izobrazbo, obstaja pa tudi velika verjetnost manjše lojalnosti podjetju.

Najbolj občuti posledice fleksibilnosti trga delovne sile t.i. skupina težje zaposljivih oseb:

1. mladi brez delovnih izkušenj, predvsem ko gre za zaposlitev za določen čas in v

bistvu pomeni, da ob vstopu na trg delovne sile morajo sprejeti manj varne in želene oblike zaposlitve, prek katerih si pridobijo delovne izkušnje. Po podatkih statističnega urada je bilo v letu 2008 za določen čas zaposlenih 17 % vseh delavcev, medtem ko jih je med mladimi delavci, starimi od 15 do 24 let, za določen čas zaposlenih kar 70 odstotkov. Podatki kažejo, da so mladi na trgu dela v zelo fleksibilnem položaju, ki še zdaleč ni varen. Če namreč izgubijo zaposlitev za določen čas, se praktično ne morejo preživljati sami, ponovno so odvisni od staršev. Pa tudi denarna nadomestila za čas brezposelnosti niso dovolj visoka, da bi se lahko z njimi preživljali, še zlasti, če nimajo svojega stanovanja;

2. starejši,
3. ženske,
4. predstavniki etničnih skupin - Romi,
5. invalidi, kateri se tudi zavedajo dejstva, da ob vsaki spremembi na trgu obstaja velika možnost, izgubijo komaj pridobljeno zaposlitev, če jo sploh dobijo.

Ena od pomembnih posledic fleksibilizacije trga delovne sile je zmanjšanje sedmih oblik varnosti, neposredno povezanih s trgom delovne sile: varnost trga delovne sile, varnost zaposlitve, varnosti samega dela, varnosti delovnih mest, reproduktivne varnosti delovne sile, varnosti predstavljanja delovne sile in varnosti dohodka (Ignjatović 2002, 166).

In rešitev?

Za vse skupine delavcev, ki najbolj občutijo posledice fleksibilnosti trga delovne sile – je rešitev izobraževanje in stalno strokovno usposabljanje, ravno zaradi vedno hitrejšega razvoja tehnologije, tehnoloških procesov, večje konkurence in velikih zahtev delodajalcev. Posebno pomembno postaja tudi tako imenovano doživljenjsko izobraževanje, ki edino lahko ustvari in ohranja konkurenčnost posameznika v okolju, ki zahteva visoko izobraženo in visoko usposobljeno delovno silo. Gre v bistvu za dolgoročen proces pridobivanja in ohranjanja zaposljivosti, pri katerem se morajo posamezniki vedno bolj naslanjati na lastno iniciativo in biti pripravljeni sami financirati

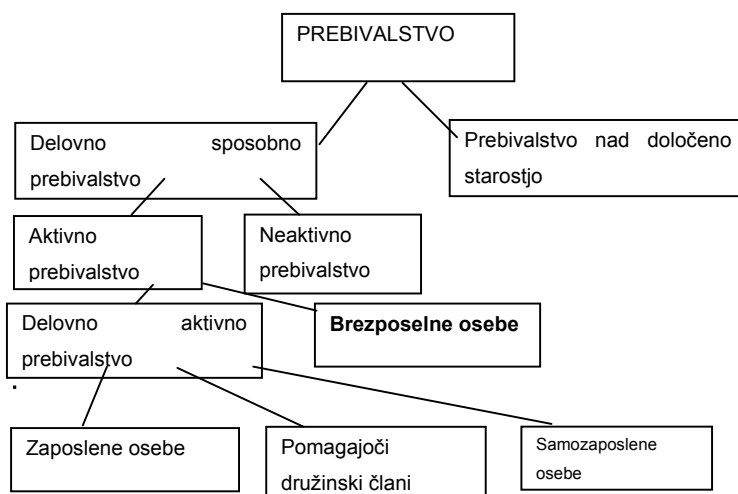
svoje izobraževanje oziroma pridobivanje dodatnih znanj. Na drugi strani pa je potrebno povečati kakovost delovnega okolja - socialno varnost, omogočati usklajevanja dela in drugih področij življenja, zagotoviti varno in zdravo delovno okolje. Poleg fleksibilizacije zaposlovanja in dela pa je potrebno normalizirati status fleksibilnih oblik dela in zaposlovanja (pomeni, da morajo biti enako urejena in enakovredna tistim oblikam, ki so do sedaj bile osnova družbene varnosti in vključenosti).

3 BREZPOSELNOST

3.1 Merjenje brezposelnosti

Pri merjenju brezposelnosti je potrebno najprej opredeliti kdo je brezposelna oseba. To lahko prikažemo s sliko strukture prebivalstva glede na aktivnost.

Slika 3. 1: Struktura prebivalstva glede na aktivnost

Vir: Domadenik, 1994, stran 309

Med aktivno prebivalstvo v Sloveniji spadajo:

- moški v starosti 15-64 let,
- ženske v starosti 15-59 let.

Delovno aktivno prebivalstvo so osebe, stare 15 let in več, ki so v referenčnem tednu opravile kakršno koli delo za plačilo (denarno ali nedenarno) in tiste, ki so sicer zaposlene ali samozaposlene, a so bile v tem času z dela začasno odsotne.

Neaktivno prebivalstvo so osebe, stare 15 let in več, ki niso razvrščene med delovno aktivno prebivalstvo ali med brezposelne osebe.

Stopnjo brezposelnosti izračunamo tako, da število brezposelnih v nekem trenutku delimo s številom aktivnega prebivalstva (Domadenik 1994):

$$\text{STOPNJA BREZPOSELNOSTI} = \frac{\text{BREZPOSELNI}}{\text{AKTIVNO PREBIVALSTVO}} * 100$$

3.2 Registrirana brezposelnost

Po Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Uradni list RS 107/2006, 63/2007) se za brezposelno osebo štejejo naslednje skupine oseb (osebe, ki se lahko prijavijo v evidenco Zavoda):

- ki niso v delovnem razmerju,
- samozaposlene osebe, katerih dobiček iz dejavnosti ni presegal zneska zjamčenega nadomestila plače,
- lastniki ali solastniki gospodarskih družb, ki niso zavarovani na drugi podlagi in katerih dobiček v zadnjem koledarskem letu pred nastankom brezposelnosti ni presegal zneska zjamčenega nadomestila plače,
- latniki, zakupniki, najemniki ali drugi uporabniki kmetijskega ali gozdnega zemljišča s katastrskim dohodkom do višine, ki je določena kot podlaga za vključitev v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje,
- niso upokojenci, študentje, dijaki, udeleženci izobraževanja odraslih, mlajši od 26 let ali udeleženci izobraževanja, katerega financira Zavod, ter udeleženci programov usposabljanja na delovnem mestu na podlagi ukrepov aktivne politike zaposlovanja.

Morajo pa biti:

- zmožne za delo,
- prijavljene pri zavodu,
- na razpolago za zaposlitev,
- aktivni iskalec zaposlitve.

V Sloveniji je bila do konca osemdesetih let zelo nizka brezposelnost (ta je bila predvsem prostovoljna), razlog za to je bila zakonsko opredeljena zaščita zaposlenih pred izgubo zaposlitve. Šele leta 1990, ko je bil sprejet Zakon o delovnih razmerjih, so podjetja lahko začela odpuščati presežne delavce, čeprav so bili dejansko še dve leti na plačilnem seznamu podjetja.

S sprejetjem Zakona leta 1991 so ti delavci dejansko postali brezposelni, kar se kaže v naraščanju števila brezposelnih. Tako je registrirana brezposelnost, ki v osemdesetih letih ni presegla 15.000, skokovito porasla ter leta 1993 s 137.000 osebami dosegla najvišjo raven (Zavod RS za zaposlovanje 2006a).

V povezavi z gospodarskimi spremembami se je spreminjal tudi trg dela. Registrirana brezposelnost je začela naraščati v začetku devetdesetih let in kot je bilo že povedano, svoj vrh dosegla v oktobru leta 1993, ko je bilo v Sloveniji brezposelnih 15,3% aktivnih prebivalcev, kasneje pa je ostajala na višini nad 120.000 oseb.

Registrirana brezposelnost ima sezonski značaj. V prvem polletju se znižuje, medtem ko se v drugi polovici leta zaradi pritoka iskalcev prve zaposlitve in izteka sezonskih zaposlitev, povečuje. Problem brezposelnosti je poglobila še podzaposlenost, omilil pa pokojninski sistem, ki je omogočal predčasno upokojevanje. Zaradi tega je veliko starejših presežnih delavcev prešlo med upokojevence in ne med brezposelne.

V drugi polovici devetdesetih let se z večjo gospodarsko rastjo zaposlenost ni bistveno povečala. Bolj kot na rast zaposlovanja je vplivala na povečanje produktivnosti dela, zato se je število registrirano brezposelnih le počasi zmanjševalo. Povezanost med gospodarsko rastjo in brezposelnostjo kaže, da v obdobju gospodarske recesije število

brezposelnih hitro raste, potrebno pa je večletno obdobje gospodarske rasti za zmanjševanje brezposelnosti.

Do zmanjševanja števila brezposelnih je prišlo šele v letu 2000, ko so se že začeli kazati pozitivni učinki gospodarske rasti, zaostri pa so se tudi pogoji za pridobitev statusa brezposelne osebe (uveljavitev novele Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, s katero so osebe, vključene v javna dela, pridobile status zaposlene osebe).

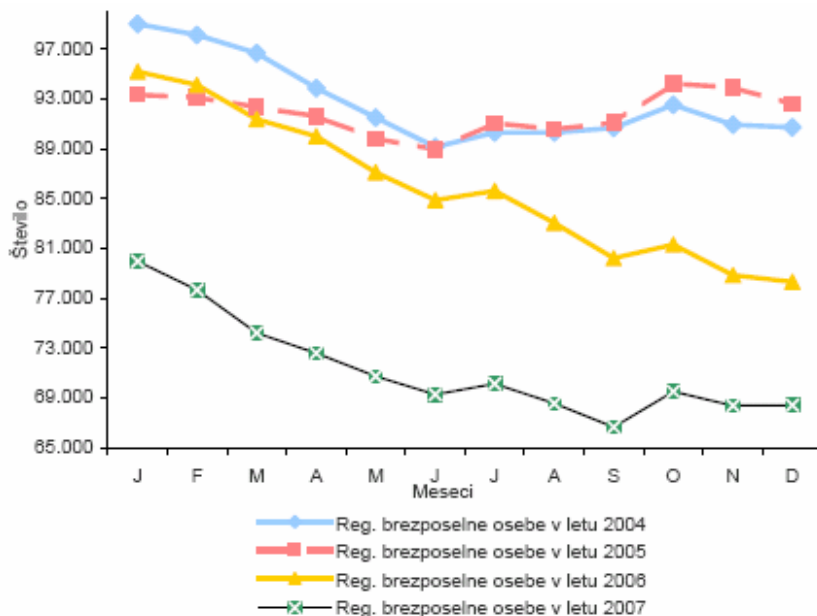
V tem času se je spremenila tudi struktura brezposelnosti. V osemdesetih letih so polovico brezposelnih predstavljali iskalci prve zaposlitve, ki so se prijavili na Zavodu po koncu šolskega leta.

Stečaji in prestrukturiranja podjetij so v devetdesetih letih povzročili velik priliv brezposelnih oseb iz industrijskega sektorja. Med brezposelne je začelo prihajati vedno več starejših in manj izobraženih oseb, posledično pa je bilo vedno več dolgotrajno brezposelnih oseb, zaradi česar jim je bilo potrebno nameniti posebno pozornost preko različnih programov aktivne politike zaposlovanja.

Ponovno zaposlitev so jim onemogočale njihove sociodemografske lastnosti (starost, nizka izobrazba) in spremenjena struktura povpraševanja po delovni sili, saj so delodajalci pri zaposlovanju dajali prednost bolj prilagodljivim delavcem.

3.3 Strukturni vidiki brezposelnosti s poudarkom na kritičnih skupinah

Slika 3. 2: Gibanje registrirane brezposelnosti od leta 2004-2007

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2008a

Na področju gibanja registrirane brezposelnosti lahko vidimo zmanjševanje števila brezposelnih oseb vse do leta 2004, do leta 2006 je brezposelnost spet v naraščanju, upadati pa je začela v letu 2007, ko je bilo v povprečju 72.000 brezposelnih oseb, kar je za 17.9 % manj kot v letu 2006 (graf 1).

Na gibanje brezposelnosti vpliva predvsem priliv v brezposelnost in odliv. Ob visokih prilivih in odlivih je povprečen čas brezposelnosti kratek, kadar pa je več prilivov, se povprečni čas brezposelnosti podaljša, spremeni pa se tudi struktura brezposelnosti, ki bo podrobneje predstavljena v nadaljevanju. Zaradi zmanjševanja števila brezposelnih se struktura brezposelnosti slabša, problematične so predvsem naslednje skupine brezposelnih:

- brez izobrazbe,
- starejši,

- mladi brez strokovne izobrazbe,
- osebe z različnimi zdravstvenimi in drugimi omejitvami.

Vse te skupine pa tudi prevladujejo med dolgotrajno brezposelnimi osebami. Struktura brezposelnosti je postala problem zlasti v letu 2006 in 2007, ko so se pojavile večje možnosti zaposlovanja, kar velja predvsem za lažje zaposljive osebe in zaradi uveljavitve novele zakona o Zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, po kateri se v evidenco brezposelnih niso mogli več prijaviti mladi do 26 leta starosti, ki se šolajo in so večinoma iskalci 1. zaposlitve. Tako se je glede na zmanjšano celotno število brezposelnih oseb, delež vseh težje zaposljivih brezposelnih oseb povečal. V nadaljevanju si bomo pogledati različne vidike registrirane brezposelnosti.

3.3.1 Spolna struktura registrirano brezposelnih oseb

Zaradi krize določenih panog predelovalnih dejavnosti, ki so zaposlovale predvsem moško delovno sile, se je v začetku devetdesetih let delež žensk med brezposelnimi znižal in je v letu 1993 znašal 43,8 %. V drugi polovici desetletja se je s pojavom težav v tekstilni in obutveni industriji povečevalo tudi odpuščanje ženske delovne sile, kar je povzročilo postopno izenačevanje deležev obeh spolov v brezposelnosti. Od leta 2000 naprej ženske predstavljajo čez 50% vseh brezposelnih oseb (Zavod RS za zaposlovanje 2008a). Več kot polovico brezposelnih oseb, ženske predstavljajo v naslednjih kategorijah:

- med iskalci prve zaposlitve,
- med brezposelnimi, starimi do 26 let in starimi od 40 do 50 let,
- med trajno presežnimi delavci,
- ter med dolgotrajno brezposelnimi.

Moški pa prevladujejo med:

- brezposelnimi starejšimi od 50 let,
- stečajniki,
- brezposelnimi s I-II. stopnjo izobrazbe.

3.3.2 Starostna struktura registrirano brezposelnih oseb

Kot je splošno znano starejše osebe težje najdejo zaposlitev. Delodajalci pri zaposlovanju pogosto dajejo prednost mlajšim kandidatom, imajo pa tudi vedno večja pričakovanja glede kandidatove izobrazbe in izpolnjevanja drugih pogojev, ki jih zahteva določeno delovno mesto. Starejši pogosto nimajo ustrezne izobrazbe ali imajo nizko stopnjo izobrazbe, so v večini primerov manj motivirani za nadaljevanje izobraževanja in dodatno usposabljanje za zaposlitev, na Zavodu so prijavljeni dalj časa kot mlajše skupine brezposelnih, s podaljševanje brezposelnosti pa se njihove možnosti za zaposlitev dodatno zmanjšujejo.

Izobrazbena struktura starejših brezposelnih je poleg starosti pogosto glavni razlog zakaj so težje zaposljivi. Zaradi nizke izobrazbe nimajo osebne motivacije za dodatno izobraževanje, imajo zelo odklonilen odnos do učenja, le redko se vključujejo v programe aktivne politike zaposlovanja, ki so namenjeni izboljšanju njihove izobrazbe.

V 90-letih, ko je zaradi stečajev veliko število starejših delavcev postalo presežnih, se je njihov položaj reševal s predčasnim upokojevanjem, na ta način so se rešili problema brezposelnosti. Podobno je veljajo tudi za že brezposelne starejše, kateri so bili prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje in tistimi, ki so prejeli denarno nadomestilo in jim je po prenehanju dobivanja nadomestila do upokojitve manjkalo manj kot 3 leta, se je izplačevanje nadomestila podaljšalo do izpolnitve pogojev za upokojitev.

Od leta 1998, ko je bil sprejet nov Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, se tej skupini brezposelnih oseb, po preteku plačevanja denarnega nadomestila plačujejo le prispevki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Tako se je konec 90-let začelo bolj aktivno pristopati k reševanju problema dolgotrajno brezposelnih, med katerimi so posebej izstopali starejši brezposelni, pasivna politika zaposlovanja je postajala vedno bolj aktivna, sprejeti so bili programi osebnostnega razvoja, programi izobraževanja in usposabljanja, katerih namen je bil in je motivacija za

ponovno aktivnost glede iskanja dela, izboljšanje samopodobe, razvoj delovnih navad, socialnih veščin, pridobitev pozitivnega odnosa do dela ter dvig izobrazbene ravni. Vključenost starejših v te programe pa je zelo skromna. Razlogi za to so predvsem na strani brezposelnih, ki se bojijo ponovnega izobraževanja oz. se zaradi odsotnosti učnih navad niso pripravljene ponovno izobraževati, na drugi strani pa tudi izobraževalni programi niso prilagojeni potrebam starejših.

Omeniti je potrebno še javna dela, kjer je glede na trenutno zaposlovalsko politiko, starejšim, ki so vključeni v programe javnih del, le-te moč podaljševati do izpolnitve pogojev za upokožitev in jim zaradi tega predstavlja ta posebna oblika zaposlitve redno obliko zaposlitve.

Pri zaposlovanju pa imajo težave tudi mlajši brezposelni, ki stopajo na trg delovne sile z znanjem pridobljenim v okviru šolanja in raznimi drugimi veščinami, kot so sposobnost uporabe računalnika, znanje tujih jezikov, sposobnost pridobivanja in uporabe informacij.

Čeprav so bolj fleksibilni kot starejši in rajši sprejmejo delo, ki zahteva dodatno izobraževanje in usposabljanje, pa jih delodajalci pogosto ne zaposlijo zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj in odsotnosti delovnih navad. Čeprav v večini primerov niso povsem brez izkušenj, saj jih pogosto pridobijo preko raznih oblik študentskega dela, počitniškega dela, v okviru prostočasnih aktivnosti, vendar jih le redki znajo predstaviti delodajalcem na zanimiv način, ker so le redko s področja za katerega konkurirajo.

Na drugi strani pa prihaja na trg delovne sile veliko mladih brez izobrazbe, z nizko ali neustrezno izobrazbo, problem predstavljajo predvsem osipniki - mladi, ki so srednješolsko izobraževanje iz različnih razlogov predčasno zapustili. Ta skupina mladih ima glede na ponudbo delovnih mest, na trgu delovne sile zelo majhne možnosti, da si pridobi dalj časa trajajočo zaposlitev. Tako so prve zaposlitve mladih za določen čas ali s krajšim delovnim časom, glede na to, da so brez izobrazbe in večinoma brez ustreznih delovnih izkušenj in ponavadi opravljajo slabše plačano delo.

Težave s katerimi se srečujejo mladi iskalci zaposlitve na trgu delovne sile poskuša Zavod za zaposlovanje zmanjšati z različnimi ukrepi APZ in so opredeljeni kot prednostna ciljna skupina, kateri so namenjeni številni programi in ukrepi.

Omenila bi predvsem razne delavnice za informiranje in motiviranje glede reševanja brezposelnosti, delavnice za iskanje zaposlitve, poklicno svetovanje, funkcionalno izpopolnjevanje, usposabljanje na delovnem mestu ter program izobraževanja, v katerega vključimo ravno največ osipnikov.

Delež starejših med brezposelnimi se je v devetdesetih močno povečal, predvsem kot posledica stečajev podjetij in prestrukturiranja gospodarstva. Njihov delež je naraščal vse do leta 2000, ko je bilo med vsemi brezposelnimi kar 27,3% starejših od 50 let. V naslednjih letih se je njihov delež začel zmanjševati, v letu 2004 je bil 21,0%, v letu 2005 pa je ponovno porasel na 22,7%. Brezposelnost mladih, starih do 26 let, se je gibala drugače. Vse do leta 2000 se je njihov delež med vsemi brezposelnimi zmanjševal, po tem letu je naraščal vse do leta 2004, ko je znašal 26,2%, v letu 2005 pa se je ponovno znižal na 24,2% (Zavod RS za zaposlovanje 2006a, 2007, 2008a).

TABELA 3. 1: Deleži mladih in starejših brezposelnih med vsemi brezposelnimi od leta 2000 do leta 2007 v % (stanje konec leta)

Starostni razred	Leta	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Mladi do 26 let		21,7	22,5	22,3	26,2	24,2	20,8	16,0	13,3
Starejši od 50 let		27,3	24,4	21,7	19,8	21,0	22,7	25,8	30,5

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2006a, 2007, 2008a

3.3.3 Izobrazbena struktura registriranih brezposelnih oseb

Eden najpomembnejših dejavnikov pri iskanju zaposlitve je prav izobrazba. Brezposelne osebe z višjimi stopnjami izobrazbe lažje najdejo zaposlitev, čeprav se v zadnjih letih

zaradi vedno večjega priliva diplomantov na trg dela razmere spreminjajo. Podobno kot na nižjih ravneh izobrazbe postaja pomembna smer zaključenega študija in ustrezne delovne izkušnje. Tako imajo diplomanti z naravoslovno ozirno tehnično diplomo večje zaposlitvene možnosti. Na drugi strani pa imajo možnost zaposlitve tudi nižje izobraženi delavci, vendar so to pogosto slabo plačana in fizično naporna dela. Tako delodajalci, če ne dobijo delavcev na slovenskem trgu dela, pogosto iščejo delavce v tujini, predvsem na področju gradbeništva in kmetijstva.

Če izhajamo iz teh dejstev, iz tega sledi, da zaposlitev lažje dobijo osebe z izobrazbo, po kateri na trgu dela obstaja povpraševanje, stopnja izobrazbe pa igra vedno manjšo vlogo. V zadnjih letih se izobrazbena struktura na trgu dela spreminja, upokojujejo se starejše osebe z nizko izobrazbo (večinoma z osnovno šolo ali triletno poklicno šolo), na trg delovne sile prihajajo mladi s končano srednjo šolo ali fakulteto. Tako je od leta 2002 do leta 2006 naraščalo zlasti število brezposelnih s V. in VII. stopnjo izobrazbe, do leta 2008 pa se je število brezposelnih na vseh izobrazbenih ravneh zmanjšalo (Zavod RS za zaposlovanje 2006a, 2007, 2008a).

TABELA 3. 2: Povprečna registrirana brezposelnost od leta 2000 do leta 2007 po stopnjah izobrazbe

Leto		Skupaj	Stopnja izobrazbe						
			I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.+VIII.
2000	št.	106.601	43.454	6.903	1.705	27.328	22.421	2.592	2.199
2001	št.	101.857	41.286	6.637	1.536	25.742	21.947	2.238	2.471
2002	št.	102.635	41.542	6.679	1.482	25.533	22.424	2.118	2.858
2003	št.	97.674	37.245	5.917	1.301	23.659	23.627	2.086	3.839
2004	št.	92.826	33.493	5.127	1.076	21.817	24.598	2.134	4.582
2005	št.	91.889	32.485	4.968	1.033	21.561	24.816	2.178	4.849
2006	št.	85.836	29.375	4.337	888	19.932	23.743	2.278	5.283
2007	št.	71.335	24.573	3.429	696	15.884	19.562	2.145	5.046

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2006a, 2007, 2008a

3.3.4 Struktura registriranih brezposelnih oseb po trajanju brezposelnosti

Z vidika trajanja brezposelnosti se je struktura brezposelnosti poslabšala. Vse od leta 1999 se je delež dolgotrajno brezposelnih zmanjševal in se do leta 2003 znižal pod 50,0%, v letu 2004 se je še dodatno znižal, v letu 2005 pa je sledil porast deleža dolgotrajno brezposelnih.

Eden izmed razlogov za zmanjševanja deleža dolgotrajno brezposelnih je tudi prenos delovnih invalidov, ki so bili neprekinjeno brezposelni več kot 2 leti, v evidenco prijavljenih na podlagi drugih zakonov.

V letu 2005 pa se je število teh prenosov v primerjavi s prejšnjimi leti močno znižalo in to je delno tudi vplivalo na porast deleža dolgotrajno brezposelnih, po tem letu pa se je ponovno zmanjševalo in je ob koncu leta 2007 znašalo 35.034 oseb.

Zmanjšanje skupnega števila dolgotrajno brezposelnih se ni enako odrazilo pri vseh skupinah dolgotrajno brezposelnih. Spremenila se je struktura, predvsem na škodo starejših in višje izobraženih oseb (Zavod RS za zaposlovanje 2006a, 2007, 2008a).

Delež žensk med dolgotrajno brezposelnimi je od leta 2000 naraščal in se je v letu 2007 umiril, pri iskalcih prve zaposlitve se zaradi novele zakona iz leta 2006 delež v skupni brezposelnosti tudi hitro zmanjšuje, najbolj problematična pa ostaja skupina starejših nad 40 let, katerih delež med dolgotrajno brezposelnimi stalno narašča (Zavod RS za zaposlovanje 2006a, 2007, 2008a).

TABELA 3. 3: Značilne skupine registrirano brezposelnih oseb v Sloveniji od leta 2001 do leta 2007

Leto	Povprečno število registrirano brezposelnih	Povprečni deleži posameznih kategorij v letih od 2001 do 2007 v %					
		Stari do 26 let	Iščejo prvo zaposlitev	Ženske	Brezposelni nad 1 leto	Brez strokovne izobrazbe	Stari 40 let in več
2001	101.857	24,1	18,8	50,8	58,9	47,0	27,0
2002	102.635	24,0	19,6	51,2	54,4	47,0	25,4
2003	97.674	26,1	23,2	52,8	48,6	44,2	21,4
2004	92.826	26,2	25,2	53,1	46,2	41,6	21,0
2005	91.889	24,2	24,3	53,8	47,3	40,8	22,7
2006	85.836	21,2	22,3	54,8	48,8	39,3	25,4
2007	72.196	16,6	19,1	55,1	51,3	39,3	30,8

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2008

Razlog za naraščanje števila starejših med dolgotrajno brezposelnimi je tudi posledica manjšega priliva v brezposelnost, zmanjšuje pa se tudi odliv iz brezposelnosti.

Večina starejših, po možnosti še brez izobrazbe, ki so izgubili delo zaradi prestrukturiranja, težko najde zaposlitev. Med prejšnjo zaposlitvijo niso bile vključeni v nobeno od usposabljanja, opravljali so večinoma manj zahtevna dela in tako nimajo znanj in kompetenc, ki bi jih lahko uporabili za delo na kakšnem drugem področju, razne industrije.

3.4 Strukturna brezposelnost

Pri strukturni brezposelnosti gre za neustrezno pokritost brezposelnosti s prostimi delovnimi mesti zaradi neskladij "v poklicih, stopnji izobrazbe oziroma usposobljenosti in v regionalni razporeditvi delovnih mest oziroma iskalcev zaposlitve" (Ignjatovič 2002, 14).

Strukturna brezposelnost se je začela pojavljati zaradi uvajanja novih tehnologij in tehnoloških postopkov, ki zahtevajo nova in bolj posebna znanja ter sposobnosti zaposlenih. Temeljna značilnost tehnološkega razvoja je v tem, da je prisotno vse manj enostavnega dela, potrebno pa je z več znanja narediti večjo količino kvalitetnih izdelkov in storitev.

Nove tehnologije prihajajo v vedno krajših presledkih, delodajalci pa iščejo delavce z novimi kompetencami, ki so na trgu delovne sile zelo omejene ali pa jih nihče ne ponuja.

Zaradi tega je potrebna prekvalifikacija, dokvalifikacija, povsem drugačna znanja od obstoječih. Tega pogosto ni mogoče doseči v kratkem času in pogosto tudi ne z usposabljanjem na konkretnih delovnih mestih. Tako prihaja do vedno večjega neskladja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili in tako določene skupine brezposelnih oseb postajajo težje zaposljive, njihova brezposelnost pa se podaljšuje.

Večinoma gre pri tem za mlade, ki šele vstopajo na trg dela in nimajo ustrezne izobrazbe ter delovnih izkušenj, za starejše delavce, ki so bili zaposleni v tradicionalnih panogah, kjer so delali predvsem fizično oziroma ročno, in ženske, ki se vključujejo na trg delovne sile, potem ko so bile z njega dalj časa odsotne zaradi nosečnosti in skrbi za otroke (Svetlik 2002, 324).

3.5. Dolgotrajna brezposelnost

Dolgotrajno brezposelne osebe predstavljajo največji problem na področju zaposlovanja, saj se njihove možnosti za zaposlitev z daljšanjem časa brezposelnosti hitro zmanjšujejo, zmanjšuje se tudi njihova sposobnost za kvalitetno opravljanje del na katerih so bili zaposleni, delodajalci pa jih zaradi trajanja brezposelnosti ne želijo zaposliti. Posledice dolgotrajne brezposelnosti se kažejo kot ekonomske, psihološke in socialne težave. Pri tem gre za izgubo dohodka in s tem povezano finančno odvisnost od družinskih članov, ob izgubi zaposlitve pogosto pride do prekinitve stikov s prejšnjimi

sodelavci, kar pogosto vodi v osamitev in socialno izključenost, to pa lahko pripelje do zlorabe drog, alkohola (kar je pogost pojav v našem okolju) in deviantnega obnašanja.

Na ravni države se problemu dolgotrajne brezposelnosti posveča veliko pozornosti, zmanjševati oz. omiliti se jo poskuša z različnimi ukrepi aktivne politike zaposlovanja, ki bodo predstavljeni v nadaljevanju:

- subvencije delodajalcem,
- subvencije za spodbujanje samozaposlovanja,
- ustvarjanje novih delovnih mest na neprofitnem sektorju - javna dela,
- strokovno in poklicno usposabljanje in formalno izobraževanje,
- izboljšanje samega posredovanja in obveščanja glede razmer na trgu dela,
- usposabljanje za iskanje dela,
- strokovno svetovanje.

Programe in ukrepe, ki so namenjeni dolgotrajno brezposelnim osebam lahko razvrstimo v dve skupini:

- preventivne in
- kurativne ukrepe.

Preventivni ukrepi so namenjeni temu, da pomagajo določenim skupinam posameznikov, da ne bi postali brezposelni, predvsem z vključitvijo v ukrepe, kjer si pridobijo znanja in veščine glede iskanja zaposlitve, jih motivirajo, izboljšajo samozavest, redno pa se spremljajo tudi njihove aktivnosti glede iskanja zaposlitve.

Kurativni ukrepi pa so namenjeni neposrednemu reševanju dolgotrajne brezposelnosti, govorimo o raznih finančnih spodbudah in subvencijah, ki so namenjene za zaposlitev dolgotrajno brezposelnih oseb.

4 AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA

V preteklih letih se je povečal interes za tako imenovano aktivno politiko zaposlovanja (v nadaljevanju APZ), katero predstavljajo ciljno usmerjeni programi in ukrepi, s katerimi želi Zavod poseči na trg delovne sile, s ciljem preprečiti ali blažiti brezposelnost.

Teži k zmanjševanju brezposelnosti in povečevanju stopnje zaposlenosti in tako postavlja v ospredje predvsem štiri cilje:

1. izboljšanje zaposljivosti prebivalstva,
2. razvoj podjetništva,
3. spodbujanje prožnosti podjetjih in njihovih zaposlenih,
4. utrjevanje politike enakih možnosti za ženske in moške (Svetlik, Batič 2002, 174-196).

Strateški cilji programov APZ so:

- povečanje zaposlenosti in znižanje brezposelnosti,
- preprečevanje prehoda v dolgotrajno brezposelnost (znižanje deleža dolgotrajno brezposelnih) in povečevanje prehoda v zaposlitev,
- zmanjšanje strukturne brezposelnosti; povečevanje zaposljivosti z dvigom izobrazbe, usposobljenosti in izboljšanjem veščin (izboljšanje izobrazbene sestave brezposelnih),
- povečanje prilagodljivosti in konkurenčnosti zaposlenih,
- spodbujanje novega zaposlovanja,
- znižanje deleža brezposelnih oseb brez izobrazbe oziroma z nizko stopnjo izobrazbe.

Pri vsem tem pa se je potrebno vprašati ali ukrep v katerega je vključena posamezna brezposelna oseba ustreza njenim interesom in motivom, ali najde v njem notranje zadovoljstvo in kot končen rezultat zaposlitev oziroma delo, ki ga z veseljem opravlja.

Pravne podlage za izvajanje ukrepov APZ so določene v Pravilniku o izvajanju ukrepov APZ (Ur.l.RS, 5/2007, 85/2008, 25/2009). Vključuje programe zaposlovanja, usposabljanja in izobraževanja in ustvarjanja novih delovnih mest in zahteva aktivnost vsakega posameznika, ki je prijavljen na Zavodu za zaposlovanje, v evidenci brezposelnih oseb. Osnovni namen APZ je zagotavljanje ekonomske aktivnosti in zaposljivosti čim širšemu krogu posameznikov, blažitev neugodnega socialnoekonomskega položaja, socialne marginalizacije, socialne izključenosti in druge socialne probleme. Cilji APZ so zagotavljanje zaposljivosti in ekonomske aktivnosti čim širšemu krogu posameznikov. (Svetlik 2002, 174)

4.1 Razvoj aktivne politike zaposlovanja

Oblikovanje APZ se je začelo konec štiridesetih let na Švedskem, ki ima še danes vodilno vlogo na tem področju. Ker Švedska v 2. svetovni vojni z ozirom na druge evropske države ni bila prizadeta, zanjo ni bilo osrednje vprašanje obnova, pač pa razmerje med brezposelnostjo in inflacijo.

Za razrešitev tega vprašanja so izdelali naslednje predloge:

- znižanje globalnega povpraševanja, da bi tako omejili inflacijo,
- uveljavitev solidarnostne politike plač, kar pomeni, da naj delavci za enako delo dobijo enako plačilo ne glede na položaj njihove panoge, podjetja oz. delodajalca. S tem uresničujejo idejo socialne pravičnosti, po drugi strani pa tako uspešnim podjetjem ostane več sredstev za naložbe, neuspešna pa se morajo hitro prestrukturirati,
- zaradi pospešenih strukturnih sprememb v gospodarstvu se pričakujejo presežki delovne sile v enih in primanjkljaji v drugih sektorjih. Zato je bilo potrebno izdelati selektivne ukrepe, s katerimi bi vzpodbujali odpiranje delovnih mest v sektorjih s presežki delovne sile in ukrepe, s katerimi bi preusmerjali delovno silo v sektorje, v katerih je primanjkuje (Meider, Ohman, 1972; Meider 1969 v Svetlik 2002, 175)

Ta predlog je dobil ime aktivna politika zaposlovanja. Najpomembnejši razlogi za oblikovanje in uporabo APZ so naslednji:

- težnja po ohranjanju polne zaposlenosti, ki je bila vzpostavljena med vojno in v času obnove,
- hkratno naraščanje brezposelnosti in inflacije, pri čemer se s povečevanjem povpraševanja in inflacije brezposelnost ni zmanjšala,
- naraščajoča strukturna brezposelnost,
- pomanjkljivi izobraževalni sistemi, ki niso delovni sili posredovali znanj, potrebnih za konkretno delo,
- hitro naraščanje ponudbe delovne sile zaradi vstopanja žensk in mladih,
- ponavljajoči se gospodarski ciklusi, ki so imeli značilnost, da ob vsaki novi konjunkturi brezposelnost ni več padla na prejšnjo raven in je stalno naraščala.

Med vsemi dejavniki je za uveljavljanje APZ najpomembnejši povečevanje strukturne brezposelnosti, ki se pojavlja v evropskih državah od sredine sedemdesetih let naprej. Tako v gospodarstvu nastajajo sektorji, kjer je delovne sile preveč, in sektorji, kjer je delavcev premalo. Do tega prihaja zaradi uvajanja novih tehnologij, ki zahtevajo drugačna znanja in sposobnosti zaposlenih. Temu pa izobraževalni sistemi težko sledijo in tako nastaja nesorazmerje med vse krajšimi tehnološkimi in vse daljšimi izobraževalnimi ciklusi. Pojavlja se vse več zahtevnih del, za opravljanje katerih so potrebne prekvalifikacije, dodatno izobraževanje, drugačno temeljno znanje in ni dovolj le kratkotrajno priučevanje na delovnem mestu.

4.2 Programi in ukrepi APZ

Tako so se oblikovale tri skupine ukrepov aktivne politike zaposlovanja:

- programi in ukrepi za uravnavanje ponudbe delovne sile,
- programi in ukrepi za uravnavanje povpraševanja po delovni sili,
- programi in ukrepi za usklajevanje med ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile.

4.2.1 Programi in ukrepi za uravnavanje ponudbe delovne sile

S programi in ukrepi za uravnavanje ponudbe delovne sile bi naj zlasti zmanjševali strukturno brezposelnost. Med temi ukrepi osrednje mesto zavzemajo programi za pospeševanje izobraževanja in usposabljanja.

Posameznikom naj bi omogočali, da pridobivajo novo znanje ali da se preusmerjajo na nova delovna področja in tako ohranjajo delo tudi, ko se tehnologija menja. S temi ukrepi se poskušajo prilagoditi osnovne značilnosti (kvalifikacija, izobrazba, strokovnost, usposobljenost) delovne sile potrebam gospodarstva oz. narediti delovno silo zaposljivo in v novejšem času tudi bolj fleksibilno (Ignjatović 2002, 29).

Pri tem gre za različne oblike izobraževalnih programov, ki jih za brezposelne in zaposlene pripravljajo in izvajajo zavodi za zaposlovanje in izobraževalne ustanove; subvencije, davčne olajšave in druge finančne vzpodbude za izobraževanje posameznikov in delodajalcev.

Glede na populacijo, kateri so namenjeni, lahko programe izobraževanja ločimo:

- programe izobraževanja mladine oz. tistih skupin, ki še niso prišle na trg delovne sile,
- programe za izobraževanje oz. prekvalifikacijo brezposelnih,
- programe za dodatno izobraževanja in usposabljanje delovno aktivnih, ki se lahko izvajajo v podjetju samem ali izven njega (Ignjatović 2002, 30).

Precej manj uspešno pa se v okviru teh ukrepov uporabljajo programi za pospeševanje prostorske mobilnosti, katerih cilj je selitev delovne sile za kapitalom, saj so se izkazali kot razmeroma neuspešni in se nadomeščajo s programi za pospeševanje mobilnosti kapitala.

Vzroki za nizko prostorsko mobilnost so predvsem:

- nerešeno stanovanjsko vprašanje,
- ljudje se neradi selijo, da ne bi ogrozili družine, povzročili motenj v izobraževanju otrok ali pri zaposlitvi zakonca in da ne bi pretrgali socialnih vezi v domačem kraju,
- tisti, ki so imeli najtežje probleme z zaposlitvijo pred preselitvijo, ponavadi dobijo najslabša dela, ki niso stalna.

4.2.2 Programi in ukrepi za uravnavanje povpraševanja po delovni sili

S programi in ukrepi za uravnavanje povpraševanja po delovni sili se rešuje vprašanje brezposelnosti zaradi premajhnega povpraševanja. Med najznačilnejše oblike neposrednega vplivanja na povpraševanje po delovni sili sodijo javna dela, programi za ohranitev obstoječih zaposlitev ter programi za odpiranje novih delovnih mest.

Javna dela so ena od najstarejših sredstev aktivne politike zaposlovanja in so se najbolj množično uporabljala. Na primer: javna dela v antičnem Egiptu, v okviru katerih so gradili spomenike in namakalne sisteme, poljedelske kolonije za brezposelne v Nemčiji in na Nizozemskem - konec prejšnjega stoletja, obsežna javna dela v ZDA v tridesetih letih, ki so bila namenjena reševanju masovne brezposelnosti. Delavci so gradili namakalne sisteme, zgradbe, ceste, železnice. Poleg tega so se ukvarjali tudi s šivanjem, izobraževanjem, delali v knjižnicah in podobno.

Pri javnih delih gre za neposredno odpiranje novih delovnih mest za brezposelne (mladi, Romi, brez izobrazbe, dolgotrajno brezposelni,..), ki imajo v večini primerov značaj začasne zaposlitve. Gre za delovna mesta v tako imenovanem javnem sektorju, večinoma v neprofitnih organizacijah ali javnih podjetjih, kjer primanjkuje delovne sile (komunalne dejavnosti, ...), kjer se določenim težko zaposljivim skupinam brezposelnih oseb omogoča ohranjati delovno aktivnost ter občutek koristnosti. (Ignjatović 2002,32)

Izvajajo se različni projekti, ki morajo prispevati k izboljšanju lokalnega okolja oz. biti kako drugače koristni za skupnost.

V okviru programov za ohranitev obstoječih zaposlitev se navadno uporablja subvencioniranje plač tistih delavcev, ki so postali odvečni in bi jih delodajalci odpustili. Država s pomočjo finančnih vzpodbud, kot je subvencioniranje stroškov delovne sile ob začasnem skrajševanju delovnega časa ali subvencioniranje preusposabljanja, če delodajalci delavce obdržijo, namesto da bi jih zamenjali z bolj usposobljenim, pomaga podjetjem v času krize.

Ti programi so deležni tudi veliko kritik, saj obstaja nevarnost, da podjetje najavi odpuste, le zato, da dobi subvencijo. Lahko pa tudi negativno vplivajo na dvig produktivnosti in učinkovitosti dela in zavirajo prehod na tehnološko zahtevnejše in cenejše proizvodnje. Programi za odpiranje novih delovnih mest - ki nastajajo v času naraščajoče brezposelnosti zaradi premajhnega povpraševanja - so namenjeni zaposlovanju novih delavcev.

V okviru teh programov država delodajalcem nudi razne finančne ugodnosti, kot so znižanje prispevkov za novo zaposlene, določeno vsoto za vsako novo delovno mesto ali zmanjšanje davčnih obveznosti ob povečanju števila zaposlenih. Sem spada tudi svetovanje in usposabljanje za samozaposlovanje in finančna pomoč.

4.2.3 Programi in ukrepi za usklajevanje med ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile

Usklajevanje med ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile je temeljna naloga službe za zaposlovanje. Gre za posredovanje informacij brezposelnim o prostih delovnih mestih, svetovanje glede zaposlovanja, izobraževanja in usposabljanja. O tem bo več govora v nadaljevanju.

4.2.4 Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji

APZ se je v Sloveniji v praksi začela uveljavljati v 90 letih, ko se je ob uvajanju tržnega gospodarstva, ki je povzročilo zapiranje nedonosnih proizvodenj, tehnološko posodabljanje, odpravljanje podzaposlenosti in odpuščanje presežnih delavcev, začela hitro povečevati odkrita brezposelnost (Svetlik 2002, 186).

Ukrepi APZ so opredeljeni v Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Ur.l. RS, št. 107/06, v nadaljevanju ZZZPB) v 50. členu določa, da program ukrepov aktivne politike zaposlovanja sprejme Vlada Republike Slovenije, po posvetovanju s socialnimi partnerji, za določeno proračunsko in plansko obdobje.

Zakon opredeljuje vključitev brezposelne osebe v ukrep APZ kot pravico in dolžnost v skladu z zaposlitvenim načrtom (49.a člen in 49.b člen).

Z vpeljavo zaposlitvenih načrtov je politika zaposlovanja postala bolj individualizirana, prilagojena potrebam in položaju posameznika. Zaposlitveni načrt je podlaga za vključevanje brezposelnih oseb v programe APZ, hkrati pa se uporablja tudi za preverjanje njihove subjektivne pripravljenosti za zaposlitev in delo. (Kopač v Svetlik 2002, 164)

Pri odločanju o vključitvi v ukrepe aktivne politike zaposlovanja se upošteva zlasti:

- stanje na trgu dela na določenem območju in stanje v določenem poklicu,
- stroške vključitve v program,
- osebne, poklicne, delovne in druge sposobnosti brezposelne osebe ter njeno starost,
- možnosti za uspešen zaključek programa,
- želje brezposelne osebe glede vrste programa, v katerega bi se želela vključiti, če so želje utemeljene in če jih je smiselno upoštevati glede na možnosti za zaposlitev v določenem okolju in obdobju,

- možnosti za pridobitev spričevala ali druge javne listine o izobraževanju ali usposabljanju,
- družinske obveznosti do otrok s težjo ali težko motnjo v duševnem razvoju in živijo z brezposelno osebo.

Ciljne skupine

Pri vključevanju v ukrepe APZ imajo prednost težje zaposljive osebe, ki do opredeljene v 6. členu Pravilnika o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja (Uradni list RS, št. 5/2007). Tako je težje zaposljiva oseba brezposelna oseba ali oseba, ki je v postopku izgubljanja zaposlitve in:

- je mlajša od 25 let ali oseba, ki je pred manj kot dvema letoma končala redno šolanje in je iskalec prve zaposlitve,
- ni dosegla stopnje srednjega strokovnega izobraževanja, srednjega poklicno tehniškega izobraževanja oziroma splošnega srednjega izobraževanja,
- je starejša od 50 let,
- je dolgotrajno brezposelna oseba, kar pomeni, da je oseba brezposelna 12 mesecev v zadnjih 16 mesecih, ali gre za osebo, mlajšo od 25 let, ki je brezposelna 6 mesecev v zadnjih 8 mesecih,
- sama skrbi za enega ali več otrok, ki so stari manj kot 26 let, če se redno šolajo ali katere zakonec je brezposeln,
- ima ugotovljeno zaposlitveno oviranost, ki jo ugotovi komisija, v kateri je poleg predstavnikov zavoda še predstavnik pristojnega centra za socialno delo,
- ima ugotovljen upad delovnih sposobnosti, ki nima za posledico statusa invalidnosti in jo ugotovi zdravnik izvedenec.

Program APZ vsebuje štiri ukrepe s posameznimi aktivnostmi, ki predstavljajo osnovna področja za poseganje na trg dela (neposredni vpliv na učinkovito delovanje trga dela ter usklajevanje ponudbe in povpraševanja)

4.2.5 Pomen in cilji APZ

Najpomembnejši vzroki za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja so:

- visok delež dolgotrajno brezposelnih, ki se je v zadnjih letih celo povečal,
- strukturna brezposelnost: slaba izobrazbena sestava brezposelnih, visok delež brezposelnih oseb z nizko izobrazbo,
- izredno nizka stopnja zaposlenih starejših (55-64 let),
- visoka stopnja brezposelnosti mladih (15-24 let),
- naraščajoče število brezposelnih oseb z višjo in visoko izobrazbo.

Kljub temu, da ukrepi APZ že vsa leta od kar se izvajajo povečujejo zaposlitvene možnosti tako imenovanega trdega jedra brezposelnosti (brezposelne ženske, dolgotrajno brezposelne osebe, starejši od 50 let, invalidi), nas v prihodnosti čaka še vrsta nalog (Svetlik 2002,195):

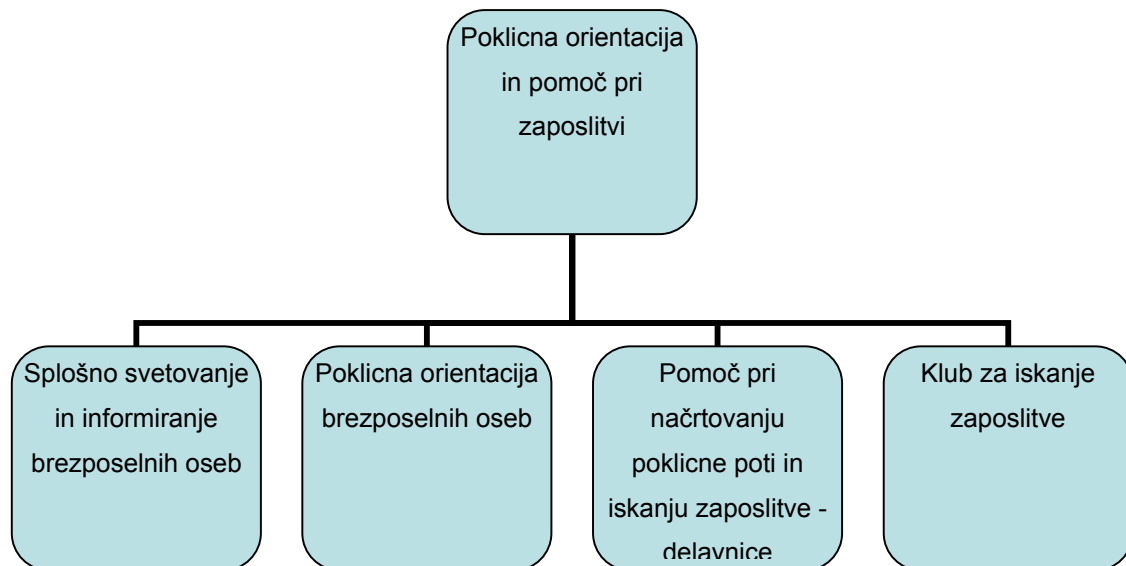
- povečanje deleža sredstev za programe APZ, v okviru izdatkov za politiko zaposlovanja,
- uveljavitev načela aktivnosti in aktiviranja zaposlenih na vseh področjih zaposlovanja,
- APZ še ni postala osrednje vprašanje dogovarjanja socialnih partnerjev (delodajalci in sindikati),
- večji poudarek je potrebno dati regionalizaciji APZ, ki je komaj na začetku (dober zgled so javna dela),
- sprejeti dokumenti preveč temeljijo le na dobrih primerih iz drugih držav, programov in ukrepov je preveč, so premalo selektivni glede na probleme trga delovne sile v Sloveniji,
- potrebno je krepiti analitične, razvojne in evalvacijske dejavnosti zavoda za zaposlovanje in drugih inštitucij,
- potrebno je razmisliti o ustreznosti ukrepov za dolgotrajno brezposelne osebe, ki niso dovolj motivirane za zaposlitev, saj so predolgo časa izključene iz delovnega procesa,

- pripraviti bi bilo potrebno ukrepe, ki bi te osebe bolj motivirali, na primer različne oblike delavnic, ki bi bile namenjene ljudem s socialnimi ovirami (neurejene družinske razmere),
- za dolgotrajno brezposelne osebe bi potrebovali daljše programe, kjer bi bil poudarek na psihosociali, kot je bila pred leti »Kovnica znanja in zaposlovanja«, katere izvajalec je bilo podjetje B & Z iz Ljubljane.

5 UKREPI APZ NAMENJENI ZMANJŠANJU BREZPOSELNOSTI IN POVEČANJU ZAPOSLEJIVOSTI

V nadaljevanju bom posamezne ukrepe podrobneje predstavila, s poudarkom na ciljnih skupinah, vsebini ukrepov, zastavljenih ciljnih in pozitivnih učinkih za brezposelne osebe.

5.1 Poklicna orientacija in pomoč pri zaposlitvi

V okviru tega ukrepa se izvajajo aktivnosti, ki pomagajo k razvoju poklicne kariere ter aktivnosti, ki pomagajo pri iskanju zaposlitve, aktivirajo in motivirajo osebe za iskanje

zaposlitve, omogočajo pridobivanje in dopolnjevanje veščin za iskanje zaposlitve kot tudi konkreten preizkus usposobljenosti za določeno vrsto dela.

5.1.1 Splošno svetovanje in informiranje brezposelnih

Splošno svetovanje in informiranje brezposelnih je namenjeno prav vsem brezposelnim, hkrati pa tudi mladim in tistim, ki so zaposleni, zlasti pa:

- brezposelnim osebam, ki načrtujejo novo poklicno pot,
- delavcem v postopku izgubljanja zaposlitve,
- mladim, ki šele prvič načrtujejo svojo poklicno in izobraževalno pot,
- brezposelnim osebam vključenim v program izobraževanja in usposabljanja in tistim, ki izstopajo iz rednega izobraževanja.

Tako se konceptu vseživljenjskega učenja pridruži se koncept vseživljenjskega svetovanja, ki zagovarja pomen kakovostnega in celostnega informiranja in svetovanja za vse, z namenom pomagati posamezniku pri izbiri izobraževanja, usposabljanja in poklica ter vodenja njegove kariere, ne glede na točko na njegovi življenjski poti (Resolucija o svetovanju, Evropska komisija, 2004).

V centrih za informiranje in poklicno svetovanje (CIPSI), ki v večino primerov delujejo v okviru ZRSZ, uporabniki dobijo informacije s področja spoznavanja poklicev in možnostih izobraževanja in zaposlovanja v določenih poklicih. Poleg telefonskih informacij jim je na voljo tudi individualno in skupinsko informiranje, pisna in video gradiva ter individualno svetovanje poklicnih svetovalcev, ki delujejo na vseh območnih službah po Sloveniji in v CIPS-ih.

Uporabnikom CIPS-ov so na voljo:

- podatki o prostih delovnih mestih,
- na računalniku lahko napišejo vlogo (pri tem lahko računajo na pomoč zaposlenega informatorja),
- na razpolago so jim primeri vlog in ponudb za prosta delovna mesta,

- navodila kako iskati zaposlitev in kako opraviti uspešen zaposlitveni razgovor,
- nasveti za učinkovito telefonsko komuniciranje ter
- brezplačna uporaba interneta.

POZITIVNI UČINKI: dvig informiranosti in motivacije brezposelnih oseb ter drugih za izobraževanje in delo v izbranem poklicu, ter lažje odločanje pri načrtovanju kariere. Prav tako pa s pripomočki za iskanje zaposlitve pomaga brezposelnim osebam, da bolj samostojno iščejo zaposlitev.

Posebna pozornost je namenjena svetovanju za vseživljenjsko izobraževanje, ki zajema različne načine pridobivanja znanja (prekvalifikacije, NPK) in izkušenj, tudi v deficitarnih poklicih, kar pripomore k izboljšanju izobrazbene strukture brezposelnih.

V CIPS-ih je na voljo tudi računalniški pripomoček »Kam in kako«, ki je uporaben za šolsko mladino in za brezposelne osebe. Sam program je zasnovan tako, da uporabnik s pomočjo odgovorov na vprašanja glede poklicev, dobi informacijo, katera delovna področja bi bila zanj najprimernejša.

Tako je bilo v letu 2002, ko so se uvedli CIPS-i evidentiranih 16.000, v letu 2007 pa že čez 70.000 kontaktov z uporabniki (Zavod RS za zaposlovanje 2006a, 2007).

Brezposelne osebe in zaposleni iščejo predvsem informacije o možnostih zaposlovanja, prekvalifikacij in pridobitve poklica. Šolajočo mladino pa zanimajo možnosti nadaljnjega izobraževanja. Iskanje ustreznih informacij jim je olajšano tudi z brezplačnim dostopom do interneta in s pomočjo zaposlenih v CIPS-ih.

5.1.2 Poklicna orientacija brezposelnih oseb

Poklicna orientacija brezposelnih oseb je v zadnjem desetletju postala vse pomembnejša zaradi sprememb na trgu delovne sile.

Na eni strani se zmanjšuje število delovnih mest v industriji, spreminja se vsebina starih poklicev, pojavljajo se nova delovna mesta v storitvenem sektorju, v katerem se pojavljajo povsem novi poklici in so poudarjene druge lastnosti delovne sile. Zahteva

se široko strokovno znanje, bolj so poudarjene razne lastnosti in sposobnosti posameznikov: timsko delo, komunikativnost, samostojnost pri delu, znanje jezikov, delo z računalnikom. Zaradi vseh teh sprememb mora biti posameznik vedno pripravljen na dodatno izobraževanje in usposabljanje.

Poklicna orientacija, ki jo izvajajo poklicni svetovalci, je namenjena vsem brezposelnim in mladim. Pomembno je, da se vključijo tisti brezposelni, ki so pred izbiro poklica ali želijo spremeniti poklic (pred vključitvijo v program izobraževanja in pridobitvijo NPK).

Brezposelne osebe se po prijavi na zavodu najprej oglasijo pri svetovalcu zaposlitve, ki z brezposelno osebo opravi prvi svetovalni razgovor, v katerem skušata določiti vrsto zaposlitve, ki bi brezposelni osebi ustrezala in jo bo tudi aktivno iskala, tako imenovani zaposlitveni cilji ter ugotavljata morebitne ovire, ki stojijo na poti do uresničitve tega cilja.

Te ovire so najpogosteje naslednje:

- pomanjkanje veščin, potrebnih za učinkovito iskanje zaposlitve,
- osebne in družinske težave,
- pri osipnikih težave prilagajanja, ki ponavadi zaradi istih ovir niso dokončali že srednješolskega izobraževanja,
- nemotiviranost in neizdelanost zaposlitvenega cilja.

Svetovalec zaposlitve in brezposelna oseba nato izdelata zaposlitvenih načrt, v katerem določita dejavnosti, katere bo brezposelna oseba v določenem časovnem obdobju izvajala. Poleg aktivnega iskanja zaposlitve, ki je osnovna dejavnost vsake brezposelne osebe se določijo tudi druge dejavnosti, ki pripomorejo k odpravljanju ali zmanjšanju ovir, zaradi katerih ne najde ustrezne zaposlitve. Tako se brezposelna oseba na podlagi dogovorov zapisanih v zaposlitvenem načrtu napotuje še na obravnave k drugim strokovnjakom na zavodu.

V letu 2007 je bilo tako izvedenih čez 18.000 obravnav. Veliko večino obravnavanih predstavljajo brezposelne osebe, 37 oseb, med katerimi so zajeti zaposleni in neprijavljeni na zavodu—tem se je nudila predvsem pomoč pri odločitvah glede nadaljevanja izobraževanja oz. dokvalifikacij (Zavod RS za zaposlovanje 2008b).

Veliko oseb je bilo nekvalificiranih, te se je motiviralo k ponovni vključitvi v izobraževanje, tiste s poklicno izobrazbo pa k čim hitrejši zaposlitvi z oblikovanjem dodatnih zaposlitvenih ciljev.

POZITIVNI UČINKI: skozi program se mlade brez strokovne izobrazbe motivira za izobraževanje za poklice, ki na trgu dela primanjkujejo, tako se s tem tudi preprečuje dolgotrajna brezposelnost mladih s končano osnovno šolo, ter se skuša zagotoviti večje ravnovesje na trgu dela, to pomeni odpravljanje strukturnega neskladja in povečevanje zaposljivosti brezposelnih oseb. Prispeva pa tudi k dvigu motivacije osnovnošolcev, srednješolcev in brezposelnih oseb za izobraževanje in delo v izbranem poklicu.

5.1.3 Pomoč pri načrtovanju poklicne poti in iskanju zaposlitve – delavnice

Svetovanje in pomoč pri zaposlitvi je namenjena vsem brezposelnim, ki iščejo zaposlitev in potrebujejo pomoč pri načrtovanju poklicnega cilja in pridobivanju veščin iskanja zaposlitve. Cilj je aktivirati in motivirati brezposelne osebe za reševanje lastne situacije brezposelnosti na tak način, da si pridobijo večšine iskanja zaposlitve, komunikacijske in socialne veščine ter veščine vodenja kariere.

Pomoč pri načrtovanju poklicne poti in iskanju zaposlitve je namenjena tistim, ki še nimajo izoblikovanega zaposlitvenega ali poklicnega cilja in se srečujejo s težavami pri iskanju poklicne poti in iskanju zaposlitve. Ker pa je v evidenci zavoda več dolgotrajno brezposelnih oseb, za katere je značilno, da imajo nizko motivacijo za iskanje zaposlitve, slabe izkušnje z neuspešnim iskanjem zaposlitve, nizko samopodobo in se zato ne želijo vključevati v različne programe, saj mislijo, da jim ne koristijo, starejši pa se tako ne čutijo več primerne za zaposlitev, je potrebna večja angažiranost s strani svetovalcev zaposlitve.

Brezposelne osebe se vključujejo predvsem v naslednje delavnice:

- V delavnico »**Poti do dela in zaposlitve**«, ki ima namen usposobiti brezposelne za bolj učinkovito iskanje zaposlitve in traja 2 dni. Udeleženci se seznanijo z različnimi načini iskanja zaposlitve, naučijo se napisati prijavo na prosto delovno mesto, seznanijo se z osebna predstavitvijo pri delodajalcu. V veliko pomoč pa jim je tudi delovni zvezek, ki vsebuje več primerov prijav na prosta delovna mesta, primere življenjepisov in ponudb. Med vključeni prevladujejo osebe s IV. in V. stopnjo izobrazbe. Delavnice izvajamo oziroma smo izvajali zaposleni na zavodu in pa zunanji izvajalci.
- **Delavnice osebnostnega razvoja**, ki so v pomoč tistim brezposelnim osebam, ki imajo osebne težave in druge osebne ovire in so prednostno namenjene najbolj ogroženim skupinam brezposelnih oseb (mladi brez izobrazbe, dolgotrajno brezposelne osebe, starejši, Romi) in za katere je pogosto značilna slabša izobraženost, malo ali nič delovnih izkušenj, odsotnost delovnih navad, nespodbudno okolje, socialna izoliranost, nagnjenost k deviantnemu vedenju.
- delavnica »**Priprava na učenje**«, ki je namenjena brezposelnim, ki se nameravajo vključiti v daljše programe izobraževanja in usposabljanja in traja 2-3 dni;
- delavnica »**Druga možnost**«, ki je namenjena starejšim brezposelnim za pomoč pri njihovem zaposlovanju in traja 3 mesece.

Delavnice so po vsebini primerne udeležencem takoj po prijavi na zavodu, kot tudi dolgotrajno brezposelnim osebam.

POZITIVNI UČINKI: Ustrezna seznanjenost in motiviranost oseb za ponovno vključitev na trg dela, predstavljajo prvo usmeritev brezposelne osebe ali pa njeno ponovno reaktiviranje. Čeprav ti programi niso namenjeni neposrednemu zaposlovanju, si vsaj 30 % udeležencev v roku 6 mesecev po zaključku programa najde izhod v zaposlitev (Zavod RS za zaposlovanje 2008a).

5.1.4. Klub za iskanje zaposlitve

Klub za iskanje zaposlitve je namenjen tistim, ki naj bi že imeli izoblikovan svoj zaposlitveni cilj, zato je smiselno, da do vključitve v klub pride po predhodnih vključitvah v razne krajše delavnice.

V Klubu si brezposelni pridobijo veščine iskanja zaposlitve in ob podpori mentorja aktivno iščejo zaposlitev. Klubi so bili vpeljani leta 1995 in so skupinska oblika dela z brezposelnimi, ki imajo cilj: čim prej dobiti zaposlitev. Usposobijo se za sistematično iskanje zaposlitve, kar jim omogoča samostojno in aktivnejše delovanje na trgu dela in pomeni pomoč pri iskanju zaposlitve.

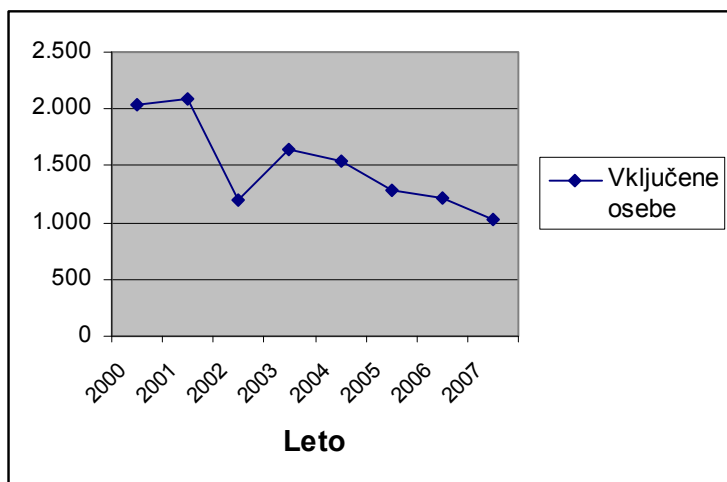
Prva dva tedna poteka intenziven program usposabljanja za učinkovito iskanje zaposlitve. Udeleženci opravijo pregled svojih znanj, kvalifikacij, delovnih izkušenj in drugih lastnosti. Nato se seznanijo z načini iskanja zaposlitve in se jih naučijo uporabljati. Usposobijo se vzpostaviti neposredne stike z delodajalci in z drugimi osebami, ki jim lahko nudijo koristne informacije za zaposlitev. Trening veščin se povezuje s praktičnim delom in konkretnim iskanjem zaposlitve.

Zaradi vedno bolj fleksibilnega trga delovne sile je danes običajno, da posamezen delodajalec na objavo prostega delovnega mesta dobi tudi več 100 prijav. Nujno mora narediti ožji izbor, da lahko izpelje zaposlitvene razgovore, kjer zainteresirani za prosto delovno mesto lahko predstavijo svoje znanje, izkušnje, sposobnosti.

Pa tudi brezposelna oseba mora napisati veliko več prijav oziroma ponudb, kot jih je bilo potrebnih v času socializma, da sploh lahko računa na to, da bo povabljen na zaposlitveni razgovor. Mentor v Klubu pomaga udeležencem pri prijavah, zbiranju informacij in jim svetuje pri pripravah na zaposlitveni razgovor.

Čas trajanja vključitve brezposelnih oseb v klub je omejen, in sicer do zaposlitve oz. največ 3 mesece.

Slika 5. 1: Število vključenih brezposelnih oseb v Klub od leta 2000 do 2007

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2008a

Kot je razvidno iz slike je bilo v letih 2000 in 2001 v klub napotenih nad 2000 brezposelnih oseb, v letu 2002, pa zaradi poznega začetka izvajanja tega ukrepa kar polovico manj. Tudi v preteklih letih, ko so se programi APZ sprejemali le za eno koledarsko leto in so bili s strani vlade ponavadi potrjeni komaj v 2. četrtletju se število vključenih ni dvignilo nad 1.500, čeprav bi glede na strukturo prijavljenih oseb v evidencah Zavoda, morala ta številka po moje biti dosti višja, predvsem zaradi pozitivnih učinkov tega ukrepa.

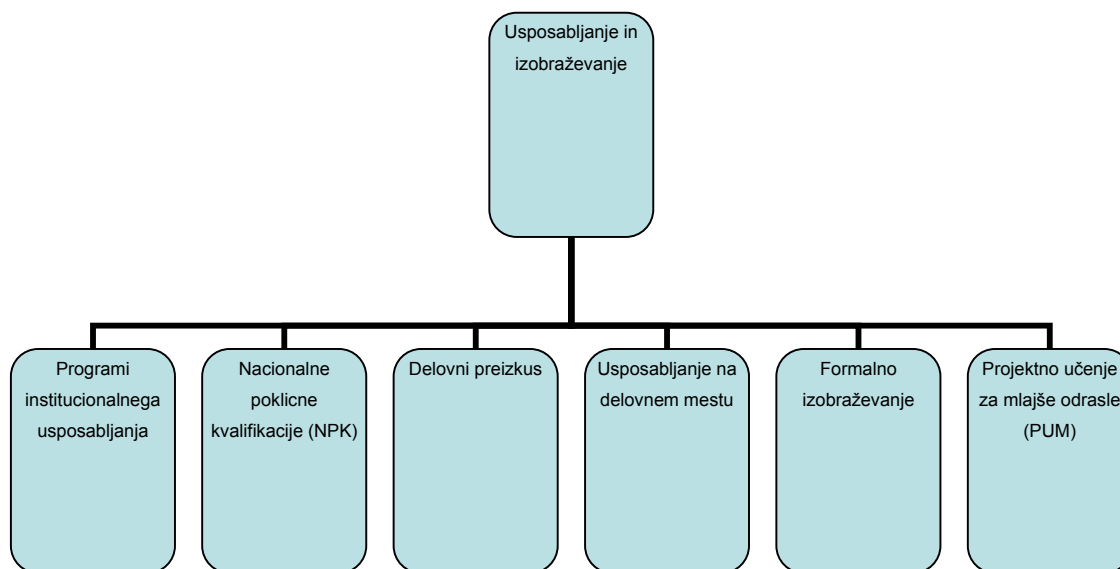
POZITIVNI UČINKI: Dvig zaposljivosti brezposelnih oseb, ki so že dalj časa prijavljeni na zavodu, gre v bistvu za usposabljanje v spretnosti učinkovitega iskanja zaposlitve. Poudarek je na lastni aktivnosti udeležencev v klubu. Dinamika v klubu ima pozitiven vpliv na posameznika, saj mu ohranja dobro samopodobo in vztrajnost pri iskanju zaposlitve. Vključeni v klub imajo na razpolago različne imenike, dnevno časopisje, telefon, papir, znamke in administratorko, ki jim, če je potrebno tudi natipka prijavo na prosto delovno mesto. Pomembno je tudi sodelovanje med brezposelnimi osebami, saj drug drugemu pomagajo z informacijami ali se bo kje pojavilo prosto delovno mesto, naučijo se, da ne obstaja univerzalna prijava, kjer bi le spreminjali podatke o delodajalcu (kot se je ugotovilo pri eni brezposelni osebi, kateri sem ob začetku koledarskega leta pomagala pri oblikovanju prijave na prosto delovno mesto; tako sva ob pozdravu podjetju zaželela »še veliko poslovnih uspehov v novem letu«, meseca aprila istega leta je brezposelna oseba še zmeraj vsem delodajalcem, katerim je pošiljala prijave, sporočala enako), temveč je treba vsako prijavo prilagoditi tistemu delovnemu mestu na katero kandidira in opisati tiste delovne izkušnje, znanja in spretnosti, ki jih delodajalec zahteva.

Glede na podatke se zaposli okrog 50-60 % udeležencev, velik pa je tudi delež drugih izhodov (vključitev v izobraževanja, javna dela) (Zavod RS za zaposlovanje 2008a).

Kot pomanjkljivost pri izvajanju tega ukrepa bi lahko omenili predvsem dvoje:

- vključenost brezposelnih oseb v ukrep je predolgotrajna, učinki bi bili enaki, če bi bila vključitev krajša,
- kraj izvajanja je v okviru ene območne službe le eden, tako imajo osebe iz bolj oddaljenih krajev, bistveno več stroškov glede prevoza, saj dobijo prvič povrnjene potne stroške, šele po preteku polovice programa.

5.2 Usposabljanje in izobraževanje

Zaradi spremenjenega delovanja trga delovne sile, hitrega prilagajanja novim tehnološkim potrebam ima pri zaposlovanju znanje in sposobnosti vodilno vlogo.

Področje zaposlovanja se je razmeroma hitro odzvalo na spremembe na trgu dela in sicer z zakonsko opredelitvijo ukrepov aktivne politike zaposlovanja, med katerimi so med drugim tudi ukrepi, ki posegajo na področje usposabljanja in izobraževanja brezposelnih.

Brezposelne osebe se lahko v okviru tega ukrepa vključijo v različne programe:

- motivacijski programi oziroma programi za spodbujanje izobraževanja, katerih bistvo je v motivaciji in usmerjanju brezposelnih v izobraževanje,
- usposabljanje na delovnem mestu, ki vsebuje vključevanje brezposelnih oseb v krajše programe usposabljanja za konkretna dela,
- pridobivanje formalne izobrazbe, kjer gre za usmerjanje brezposelnih brez osnovne šole v osnovno šolo za odrasle, krajše programe spodbujanja osipnikov za dokončanje izobraževanja na srednji stopnji, prekvalifikacije v deficitarne poklice, ki jim omogočajo boljše izhodišče na trgu delovne sile - temu izobraževanju bi lahko rekli tudi izobraževanje za zmanjšanje strukturnega neskladja in dokvalifikacije,
- institucionalno usposabljanje, v katerega se vključuje največ brezposelnih oseb s srednješolsko izobrazbo in pomeni pridobivanje dodatnega znanja v obliki tečajev (tuji jeziki, računalništvo) ali pridobivanje novega znanja (tečaj knjigovodstva, maser).

Brezposelne osebe se vključujejo v programe usposabljanja in izobraževanja na podlagi individualnih zaposlitvenih načrtov, ki morajo biti narejeni v roku 2 tednov, ko se brezposelna oseba prijavi v evidenco Zavoda za zaposlovanje.

Znotraj tega ukrepa se izvajajo aktivnosti, ki spodbujajo dvig usposobljenosti oz. izobrazbene ravni in povečanja zaposljivosti brezposelnih oseb. Vanje se vključujejo vse kategorije brezposelnih oseb in tako postajajo del sistema vseživljenjskega učenja.

Ti programi so se na dolgi rok izkazali kot najučinkovitejši pri odpravljanju strukturne brezposelnosti, ki je vedno bolj prisotna, primanjkuje nam namreč kadra v gostinstvu, turizmu, kovinarski stroki, tekstilni industriji in v gradbeništvu. Pozitivno vplivajo na povečanje zaposljivosti mladih in skrajšujejo trajanje brezposelnosti pri vseh ciljnih skupinah ter s tem povezane socialne izključenosti.

Kajti zaposljivost je eden od pogojev za zaposlenost in pomeni sposobnost ljudi, da si brez večjih težav pridobijo delo, s katerim se preživljajo. Ta sposobnost je slabše razvita ravno pri mladih, osebah brez poklicne izobrazbe, starejših, manj izobraženih, etničnih skupinah - tako imenovanih težje zaposljivih osebah.

Čeprav na drugi strani lahko sklepamo, da gospodarstvo v bistvu ne potrebuje izobraženih ljudi, če izpostavimo primer zniževanja izobrazbenih standardov za delavce v gostinstvu in poklicne voznike, s čimer se ravno skuša omiliti primanjkljaj kadrov, znižale pa so se tudi plače delavcev v teh poklicih in posledično motivacija za delo in izobraževanje zanje.

Cilje izvajanja programov izobraževanja in usposabljanja lahko opredelimo kot ekonomske in socialne:(Svetlik 2002, 279)

Temeljni ekonomski cilji so naslednji:

- z izobraževanjem je mogoče pospešiti prilagajanje ponudbe delovne sile povpraševanju po njej in s tem odpraviti strukturna neskladja v delovanju trga delovne sile. Odpravljanje strukturne brezposelnosti olajša tehnološko prilagajanje podjetij oziroma učinkovitejšo izrabo novih tehnologij,
- izobraževanje predstavlja vlaganje v človeške vire oziroma povečanje vrednosti človeškega kapitala, ki postaja v razvitih gospodarstvih odločujoč proizvodni dejavnik. Pri izobraževanju brezposelnih je pomembno tudi obnavljanje in ohranjanje vrednosti človeških virov, ki bi se sicer nepovratno izgubljali.
- Če z izobraževanjem povečamo zaposlovanje delavcev, prispevamo k rasti družbenega proizvoda neposredno z njihovo proizvodnjo in posredno z njihovim povpraševanjem po blagu. Tako pripomoremo tudi k dotoku sredstev v državno blagajno, v katero brezposelni prispevajo dosti manj.

Med socialnimi cilji so poglobitni tile:

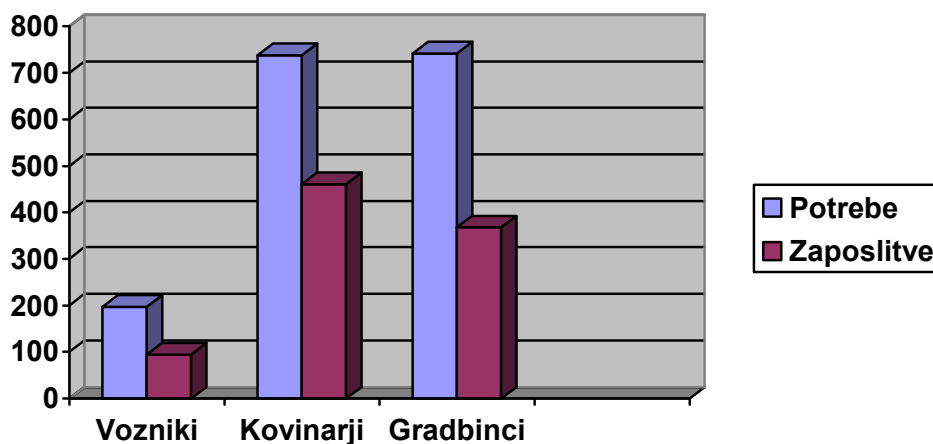
- Ko z izobraževanjem zmanjšujemo brezposelnost, preprečujemo socialno marginalizacijo brezposelnih. S tem zmanjšujemo tudi socialne probleme, ki vplivajo na družbeni razvoj in zahtevajo javne izdatke za njihovo odpravljanje ali omilitev.
- V izobraževalne programe je mogoče pritegniti posameznike iz tistih socialnih skupin in krajev, kjer je brezposelnost največja. S tem brezposelnost ne le zmanjšamo, temveč tudi prerazporedimo in tako zmanjšamo možnost za negativne socialne pojave.
- Posamezniki, ki končajo izobraževanje, so ob ponovni zaposlitvi bolj produktivni kot prej in dobijo bolje plačana dela.
- Z vključevanjem brezposelnih v izobraževanje se zmanjšujejo njihova obolenja, psihične travme in malodušja. To izboljšuje odnose v družini in v neposrednem socialnem okolju, pripomore pa tudi k osebni rasti in razvoju posameznikov.

Brezposelnost poskušamo zmanjšati s programi usposabljanja in izobraževanja. Poleg tega pa smo v ta namen izvajali akcijske načrte za usposabljanje in izobraževanje za poklice po katerih je bilo največje povpraševanje in s pomočjo katerih smo v letu 2008 (januar-junij) zaposlili 923 brezposelnih oseb (slika 3). V sodelovanju z lokalno skupnostjo, delodajalci, obrtno zbornico smo v letu 2008 pripravili akcijske načrte za reševanje problematike zaposlovanja voznikov tovornjakov in vlačilcev, kovinarjev in gradbincev.

Izvedenih je bilo več motivacijskih delavnic, na katerih smo brezposelnim osebam predstavili potrebe na trgu dela, poklice in možnosti za pridobitev teh poklicev z vključevanjem v izobraževanje, usposabljanje ali pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije.

Realizacija je prikazana v naslednji sliki.

SLIKA 5. 2: Potrebe po voznikih, kovinarjih in gradbincih ter realizirane zaposlitve v letu 2008 (januar-junij)

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2008c

V letu 2009 smo začeli izvajati tudi promocijo deficitarnih poklicev in sicer z organiziranjem predavanj po osnovnih šolah za učence zaključnih razredov in njihove starše, kjer se jim je predstavljalo stanje na trgu dela in potrebe delodajalcev.

Sodelujemo pa tudi s TV Slovenija – od 12.1.2009 se tedensko predvaja nanizanka »TO BO MOJ POKLIC«, s katero se promovira perspektivne poklice in poklice s kadrovskim primanjkljajem. Skozi celo leto bo na ta način predstavljenih 32 poklicev, po katerih je največje povpraševanje na trgu delovne sile.

Promocija deficitarnih poklicev pa poteka tudi na »zaposlitvenih sejmih«, kjer se predstavljajo podjetja iz lokalnega okolja, katera v bližnji prihodnosti mislijo zaposlovati nove delavce. Tako je npr. v letu 2008 na sejmu v Murski Soboti bilo na voljo čez 300 prostih delovnih mest. Med najbolj iskanimi so bili tehnični poklici – varilci, vozniki, mizarji, šivilje in kadri s področja gostinstva.

Do izraza je prišel problem strukturne brezposelnosti – na zaposlitvenem sejmu je bilo veliko brezposelnih oseb, vendar z neustrezno izobrazbo in izkušnjami. Namen zaposlitvenih sejmov je poleg uvedbe »nove« oblike sodelovanja z delodajalci in brezposelnimi osebami, predstaviti mladim in manj mladim, kakšno je stanje na trgu dela in kakšni kadri se iščejo – in mogoče bo to vplivalo na odločitve mladih pri izbiri poklica.

5.2.1 Institucionalno usposabljanje

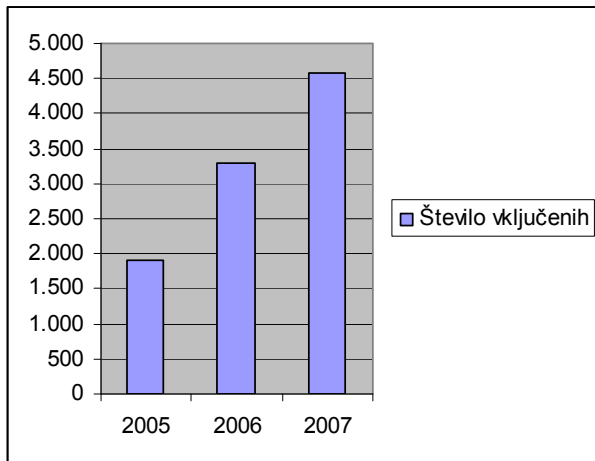
V okviru institucionalnega usposabljanja se izvajajo razni tečaji, predavanja, seminarji in drugi programi usposabljanja za pridobivanje dodatnih znanj in sposobnosti, ki udeležence usposobijo za opravljanje različnih del in nalog. Vključitve lahko trajajo največ 12 mesecev, za invalide in težje zaposljive osebe pa do 18 mesecev.

Ciljna skupina so brezposelni, predvsem tisti brez ustrezne izobrazbe, brez delovnih izkušenj in tisti s suficitarnimi poklici, mladi do 26 let, Romi ter prejemniki denarne socialne pomoči. Med udeleženci tega programa prevladujejo bolj izobraženi oz. tisti, ki imajo končano vsaj 3-letno šolo, saj večina teh programov nadgrajuje temeljno znanje.

Med ponodbami izobraževalnih programov zavzemajo največji delež programi za pridobivanje znanja iz računalništva in tujih jezikov, kar je predvsem posledica zahtev delodajalcev, ko izbirajo novega delavca in pomanjkanja možnosti, da bi si pridobili takšno znanje v okviru rednega izobraževanja.

Če primerjamo število vključenih po letih, vidimo, da se je število udeležencev različnih tečajev iz leta v leto zviševalo. Leta 2005 je bilo vseh vključitev 1.903, leta 2006 3.290, prišteti pa moramo še brezposelne osebe, ki so se usposabljanje za delo z računalnikom in jim je bilo čez 15.000 in tudi lansko leto si je pridobilo dodatna znanja kar 4.586 brezposelnih oseb (Zavod RS za zaposlovanje 2006a, 2007, 2008a).

SLIKA 5. 3: Število vključenih brezposelnih oseb v tečaje od leta 2005 do leta 2007

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2008a

V okviru projekta PHARE 2003 - Izboljšanje računalniške pismenosti - katerega cilj je bil prilagoditi in povečati znanje glede uporabe informacijsko - komunikacijske tehnologije je bilo vključenih 15.686 brezposelnih oseb, katere so se usposabljele na različnih stopnjah zahtevnosti, vendar velika večina na prvi, osnovni stopnji uporabe računalnika.

Pogoj za vključitev je bila zaključena osnovna šola, prednostno pa so se vključevali mladi brezposelni, ženske, dolgotrajno brezposelni - z namenom, da bi se naučili predvsem osnove dela z računalnikom in si tako izboljšali svoje zaposlitvene možnosti, saj se je na osnovnem nivoju rabe računalnika usposabljal kar 12.661 brezposelnih oseb.

POZITIVNI UČINKI:

- prilagajanje znanj udeležencev potrebam trga dela,
- povečanje zaposljivosti, saj si udeleženci z vključitvijo v programe pridobijo nova znanja, ki predstavljajo prednosti na trgu dela
- pridobivanje delovnih navad

5.2.2 Nacionalne poklicne kvalifikacije (NPK)

Nacionalne poklicne kvalifikacije so namenjene tistim, ki si želijo pridobiti javno priznano listino za opravljanje del, za katera imajo znanja in izkušnje ali pa jih bodo pridobili v programu priprav na nacionalno poklicno kvalifikacijo. Ta znanja ne morejo dokazati z javno veljavno listino in se zato na trgu delovne sile pojavljajo kot nekvalificirani iskalci zaposlitve. V ta ukrep se vključujejo nekvalificirane brezposelne osebe in osebe s suficitarnimi poklici s ciljem, da se poveča zaposljivost brezposelnih oseb ter zmanjša strukturno neskladje na trgu dela.

Tako je Zavod v letu 2006 izvedel obsežno promocijsko akcijo, da bi motiviral mlade brezposelne osebe brez poklica za usposabljanje na področju gradbeništva, kovinarstva in prevoznih storitev in tako zagotovil ustrezen kader glede na potrebe trga dela. NPK, pridobljen v certifikatnem sistemu, je namenjen zaposlitvi in ne daje višje stopnje izobrazbe. Usposabljuje se predvsem tisti, ki se v redno izobraževanje ne želijo ali ne morejo vključiti, so si pa v preteklih zaposlitvah pridobili znanje in izkušnje z enega ali več delovnih področij in tega znanja ne morejo dokazati z javno veljavno listino.

Tako si osebe z vključitvijo v program:

- izboljšajo svojo zaposljivost in položaj na trgu dela,
- povečajo zaposlitvene možnosti,
- njihova strokovna usposobljenost za opravljanje določenega poklica dobi splošno uradno veljavo.

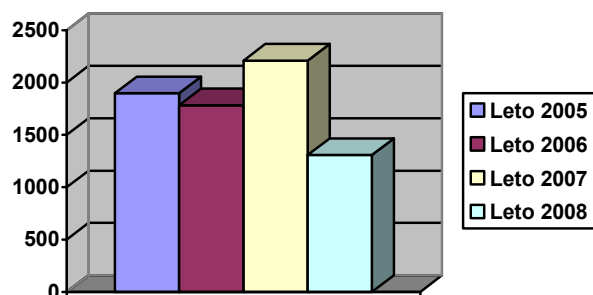
5.2.3 Delovni preizkus

Delovni preizkus je krajša oblika usposabljanja na delovnem mestu in omogoča preizkus ustreznosti potencialne zaposlitve brezposelne osebe pri delodajalcu. Cilj vključitve v delovni preizkus je pridobitev delovnih izkušenj na konkretnih delovnih nalogah, z namenom dopolnitve zaposlitvenega načrta, izobraževanja ali zaposlitve.

POZITIVNI UČINKI:

- Na ta način lahko delodajalec pred sklenitvijo delovnega razmerja bodočega sodelavca preizkusi in spozna,
- udeleženci delovnega preizkusa pa ugotovijo, ali je to delo tisto, ki si ga želijo opravljati
- Izvaja se neposredno pri delodajalcu, na konkretnem delovnem mestu in lahko traja največ 1 mesec,
- je relativno najcenejši in najučinkovitejši poseg na trg dela
- poenostavljeni postopki za delodajalce, saj v bistvu le oddajo vlogo na pristojen Urad za delo, kjer se ne preverja njegovo poslovanje (kot pri ukrepu »uvajanja v delo«), ampak se le ugotavlja ustreznost brezposelne osebe.

Slika 5. 4: Število vključenih brezposelnih oseb v delovni preizkus od leta 2005 do leta 2008 (junij)

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2008a, 2008c

Na ravni celotne Slovenije je bilo leta 2005 1897 vključitev, leta 2006 1783 in lani kar 2.210 vključenih oseb in v prvem polletju letošnjega leta 1.308 oseb, od tega 707 žensk. Če primerjamo podatke o številu vključenih v ta ukrep za leto 2006 in leto 2007, ugotovimo, da je bilo v letu 2006 precej manj vključitev. (Zavod RS za zaposlovanje 2008a, 2008c).

Razlog za manjše število vključitev je verjetno bolj zahtevno dokazovanje upravičenih stroškov, ki so bili uvedeni z navodili za leto 2006, v letu 2007 pa je prišlo do ponovne poenostavitve glede vse potrebne dokumentacije s strani delodajalca.

5.2.4 Usposabljanje na delovnem mestu

Usposabljanje na delovnem mestu je namenjeno tistim, katerih praktična znanja-veščine-spretnosti ne omogočajo takojšnje zaposlitve. Lahko bi rekli, da gre pri usposabljanju za neke vrste atipično obliko zaposlitve, ki ponuja možnost relativno majhnega »zaslužka«, velikokrat ne ponuja možnosti za trajno zaposlitev, ponuja pa možnost pridobitve delovnih izkušenj, katere pridejo posamezniku prav pri iskanju redne oblike zaposlitve.

V okviru tega ukrepa se brezposelne osebe usposabljujejo na konkretnem delovnem mestu z namenom, da bi si pridobile delovne izkušnje, torej manjkajoče znanje in spretnosti in se naučile opravljati določeno delo.

Ukrep bi naj bil namenjen predvsem naslednjim brezposelnim osebam, čeprav je kot ciljna skupina določena le ena sama, to je brezposelna oseba, pod pogojem, da v zadnjih dveh letih ni bila zaposlena pri tem delodajalcu:

- brez ustrezne izobrazbe,
- brez delovnih izkušenj,
- s suficitarnimi poklici (poklici, ponudba katerih je na območju določene območne enote večja od povpraševanja), ki se usposabljujejo za deficitarne poklice (poklici, po katerih je povpraševanje na območju določene območne enote večje od ponudbe) (priloga A) in se določijo po posameznih območnih službah v skladu s 6. členom Pravilnika o izvajanju ukrepov APZ,
- s statusom invalida in
- mladi do 26 let.

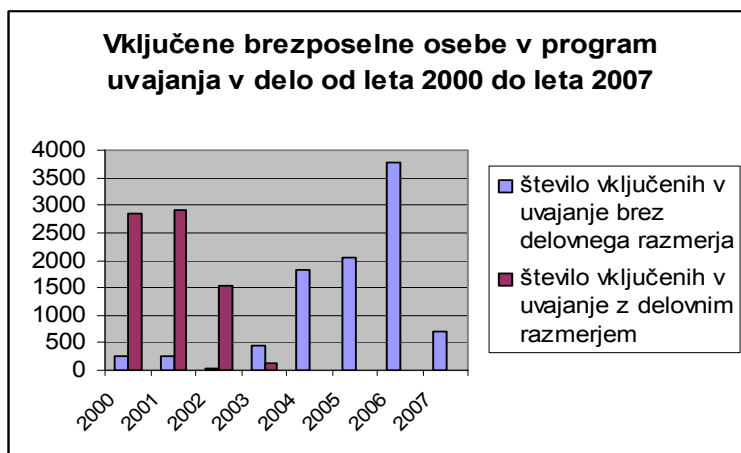
Ta ukrep je Zavod pričel izvajati v letu 1993 in je potekal v dveh oblikah:

- usposabljanje na delovnem mestu brez delovnega razmerja,
- usposabljanje na delovnem mestu z delovnim razmerjem, v okviru katerega so bili udeleženci že v času usposabljanja zaposleni.

Od leta 2004 pa se izvaja le usposabljanje brez delovnega razmerja. Vključitev v usposabljanje na delovnem mestu je v prejšnjih letih trajala do 6 mesecev in se je lahko glede na smiselnost podaljšala za nadaljnjih 6 mesecev, od leta 2007 pa je obdobje, ko je brezposelna oseba lahko vključena v ta ukrep, skrajšano na 3 mesece. Tako so lahko v okviru 6-mesečnega usposabljanja na primer zdravstveni tehniki opravili pripravništvo, sodišča pa so imela vključenih več oseb za urejanja in prenos arhivov.

Ukrep usposabljanja delodajalci zelo radi koristijo, saj na ta način pridejo do delovne sile, s katero praktično nimajo nobenih stroškov, v veliko pomoč jim je ob vrhuncu sezone (na primer v turizmu) in v času dopustov, po preteku 3 mesecev pa jim ni potrebno zaposliti nobenega od vključenih. Potrebno pa je omeniti, da je ta ukrep manj zanimiv za višje izobražene brezposelne osebe, saj so denarne pravice enake za vse udeležence, ne glede na stopnjo izobrazbe.

Slika 5. 5: Vključene brezposelne osebe v program uvajanja v delo od leta 2000 do leta 2007

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2006a, 2007, 2008a

V začetku tisočletja so se delodajalci odločali predvsem za ukrep uvajanja v delo z delovnim razmerjem, saj so bili v tem primeru upravičeni do povračila stroškov zaposlitve v višini 120 % zjamčene plače mesečno za udeleženca, stroške

zdravniškega pregleda in mentorstva. Po končanem usposabljanju pa so morali vključeno osebo zaposliti za vsaj 6 mesecev.

Pri uvajanju v delo brez delovnega razmerja pa je od leta 2003, ko ni bilo več novih vključitev v prej omenjen ukrep, pa do leta 2006 število vključenih v usposabljanje zviševalo, tako je bilo leta 2005 vključenih 2.064 brezposelnih, naslednje leto pa že 3.778 vseh vključenih. Do večje spremembe je prišlo v letu 2007, ko je bilo vključenih le 695 oseb (Zavod RS za zaposlovanje 2008a).

Razlog je v zaostritvi pogojev, ki jih je moral izpolnjevati delodajalec, če je koristiti ukrep usposabljanja (preverjanje poslovanja za prejšnje leto, pridobivanja potrdil z različnih institucij), v letošnjem letu, ko so se postopki spet spremenili, določena je le ena ciljna skupina - mora biti brezposelna oseba, ponovno je prišlo do poenostavitve glede dokazovanja upravičenih stroškov delodajalca, lahko prijavi več programov usposabljanja za nedoločeno število oseb, programi se lahko izvajajo na različnih lokacijah, vključujejo se lahko osebe iz različnih območnih služb, in tako je število vključenih brezposelnih oseb spet poraslo, do julija 2008 jih bilo vključenih že 1.496 brezposelnih oseb (Zavod RS za zaposlovanje 2008c).

Brezposelni osebi, ki je vključena v ukrep pripada:

- dodatek na aktivnost v višini 3 EUR na uro in
- dodatek za prevoz, ki se ji izplačata na podlagi liste prisotnosti.

Delodajalec je upravičen do :

- stroškov mentorstva do višine 250 EUR na mesec,
- stroškov zdravniškega pregleda za vključeno osebo
- in stroškov zavarovanja za primer nesreče pri delu.

Po končanem usposabljanju pa mora delodajalec Zavodu posredovati poročilo o uspešnosti udeleženca.

POZITIVNI UČINKI:

- povečanje možnosti zaposlitve, saj si udeleženci v okviru programa pridobijo delovne izkušnje in spretnosti, ki pripomorejo k njihovi večji konkurenčnosti na trgu dela; največ oseb se zaposli v obdobju do 6 mesecev po končanem usposabljanju,
- delodajalec pri katerem poteka uvajanje, v primeru potreb po novih kadrih, da prednost pri zaposlitvi uspešnim udeležencem uvajanja,
- prispeva k zmanjševanju strukturnih neskladij na trgu dela, saj se udeleženci prednostno usposablajo na tistem delovnem področju, za katerega na trgu dela ne najdemo dovolj ustreznih kandidatov,
- pomoč delodajalcu, da spozna delavca, njegove spretnosti in veščine,
- brezposelna oseba delodajalcu ustrezno prikaže svoje delovne navade in znanja,
- delodajalec si s tem ukrepom zniža stroške dela, saj do vključenih oseb nima nobenih finančnih obveznosti.

5.2.5 Formalno izobraževanje

Brezposelne osebe, ki so prijavljene na zavodu lahko razdelimo v tri skupine:

- v prvo skupino sodijo osebe, ki se lahko zaposlijo brez pomoči ukrepov aktivne politike zaposlovanja, to so neposredno zaposeljive osebe,
- v drugi skupino so osebe, ki se lahko zaposlijo le, če so prej vključene v različne programe aktivne politike zaposlovanja,
- v tretji skupino so pa osebe, ki imajo zdravstvene, socialne in druge težave, zaradi katerih brez pomoči različnih programov ostajajo med trajno brezposelnimi osebami.

Zavod za zaposlovanje se posebej ukvarja z 2. in 3. skupino, katerima so tudi namenjeni programi pomoči za čimprejšnjo vrnitev v zaposlitev. Med njimi so najpomembnejši ravno programi izobraževanja, saj je neustrezna in pomanjkljiva izobrazba najpogostejši vzrok za dolgotrajno brezposelnost. Zavod za zaposlovanje izvaja programe izobraževanja za brezposelne osebe v sodelovanju z različnimi

izvajalci in sodeluje predvsem kot naročnik in plačnik storitev.

Formalno izobraževanje je eno glavnih sredstev za zmanjševanje strukturne brezposelnosti, predvsem z vključevanjem v programe izobraževanja za pridobitev formalne izobrazbe, prednostno za tiste poklice, pri katerih na potrebe po delavcih ni možno posredovati ustreznih kadrov. Na ta način izobraževanje za brezposelne približa izobraževanje potrebam trga dela in tako zmanjšuje neskladje med ponudbo in povpraševanjem.

Namenjeno je tistim, ki želijo zvišati izobrazbeno raven, ali tistim, katerih izobrazba ni ustrezna zaradi strukturnih neskladij na trgu dela, s ciljem izboljšanja zaposlitvenih možnosti. Pred vključitvijo v to aktivnost je smiselna obravnava brezposelne osebe pri poklicnem svetovalcu.

Po zaključenem izobraževanju pa je smiselna vključitev v klub za iskanje zaposlitve, če je to potrebno. Program omogoča pridobitev osnovnošolske izobrazbe, srednješolske izobrazbe (poklicne, splošne, strokovne), višje strokovne izobrazbe ter vključitev v javno veljavne izobraževalne programe za odrasle, ki prispevajo k ponovnemu socialnemu vključevanju.

Temeljni pogoj za vključitev v izobraževanje je zaposlitveni načrt, ki je dogovor o aktivnostih brezposelne osebe pri iskanju zaposlitve in o vključevanju v programe aktivne politike zaposlovanja.

Pri vključevanju v izobraževanje se upoštevajo predvsem naslednji kriteriji:

- stanje na trgu dela na določenem območju in stanje v določenem poklicu,
- osebne, poklicne, delovne sposobnosti brezposelne osebe,
- stroški vključitve v program,
- želje brezposelne osebe glede vrste programa, v katerega bi se želela vključiti, če so utemeljene in če jih je smiselno upoštevati glede na možnosti za zaposlitev.

Program se je prvič začel izvajati v šolskem letu 1998/1999, takrat je bil imenovan »Program 5000«, kasneje se je preimenoval v »Program 10.000« in se trenutno imenuje program izobraževanja.

POZITIVNI UČINKI

Z vključevanjem brezposelnih oseb v formalno izobraževanje se:

- poveča zaposljivost brezposelnih oseb,
- dvigne izobrazbena in kvalifikacijska raven,
- izboljša splošna izobraženost odraslih in povečajo zaposlitvene možnosti,
- predvsem pa se zmanjša vse večje strukturno neskladje med ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile,
- zmanjšuje se brezposelnost mladih, preprečuje se socialna izključenost in marginalizacija brezposelnih oseb in nenazadnje se zmanjšajo tudi socialni problemi.

Dileme pri izvajanju programa izobraževanja

Pri tem se pojavljajo tudi dileme pri izvajanju programa izobraževanja:

- ali slediti 2. cilju-dvig izobrazbene ravni in tako izobraževati tudi za poklice, ki presegajo dejanske potrebe na trgu delovne sile (ekonomski tehnik, zdravstveni tehnik, frizer),
- ali zmanjševati poklicno strukturno neskladje in izobraževati za poklice, ki jih primanjkuje (zidarji, tesarji, kovinarji, vozniki, varilci, kuharji...).

Zavod za zaposlovanje teži k uresničevanju 2. cilja, vendar se pojavlja problem glede motiviranja brezposelnih za pridobitev deficitarnih poklicev, saj ti ponavadi med mladimi niso priljubljeni. Pri izobraževanju za deficitarne poklice gre za funkcionalno usposabljanje, brezposelne osebe pridobivajo znanje za opravljanje konkretnih del.

Interes in motivacija za izobraževanje za posamezen poklic lahko pomembno vpliva na uspešno dokončanje šolanja. Na drugi strani pa interesi brezposelnih oseb za izobraževanje za nekatere poklice presegajo dejanske potrebe na trgu delovne sile (na primer prodajalec).

Velik problem pri izvajanju programa predstavlja nepravočasnost sprejetja programa s strani vlade, saj v tem primeru ni moč izvesti motiviranja in informiranja brezposelnih oseb, poenostaviti bi bilo potrebno tudi postopke izvajanja programa, oblikovati baze podatkov o aktualnih potrebah gospodarstva in trga dela ter določiti obetavne poklice, (obetavni poklic je kvalificirani poklic, ki je usklajen s potrebami trga dela), zagotoviti stalno informiranje ciljnih skupin o aktualnih in dolgoročnih potrebah ter perspektivah trga dela. Bistveno pri vključevanju v izobraževanje pa mora biti prostovoljnost, zato je potrebno nameniti več časa individualnemu delu z brezposelnimi osebami in motivacijskih programom, da se odpravijo ovire in negativna stališča do izobraževanja.

Pri programih izobraževanja imajo prednost pri vključitvi mladi pod 26 let, brezposelne osebe brez poklicne oz. strokovne izobrazbe in dolgotrajno brezposelne osebe, ki jim ni mogoče zagotoviti ustrezne ali primerne zaposlitve.

Med vključenostjo v program izobraževanja pridobijo status udeleženca izobraževanja odraslih. Krijejo se jim stroški šolnine, povrnejo se potni stroški, dobijo štipendijo, določen % sredstev pa je namenjen tudi za učna gradiva in pripomočke. Od pričetka izvajanja programa izobraževanja za brezposelne osebe je Zavod od šolskega leta 1998/99 dalje v program vključil preko 40.000, preko 15.000 pa je že pridobilo prvi oziroma nov poklic (Zavod RS za zaposlovanje 2008a).

V Pomurju je bilo v programe za pridobitev formalne izobrazbe v letu 2006/07 vključenih 4017 oseb, od tega 322 oseb v osnovno šolo za odrasle, 2889 osebe v programe za pridobitev srednje izobrazbe (poklicna, splošna, strokovna) in 672 oseb je bilo vključenih v višje, visoke in univerzitetne programe (Zavod RS za zaposlovanje 2007, 2008a).

Razlog za nizko realizacijo pri vključevanju udeležencev v programe formalnega izobraževanja je pozno sprejet vladni program in sicer avgusta za šolsko leto 2006/2007. Zaradi tega ni bilo možno izvesti motiviranja in vključevana v podporne

programe zaradi predstavitve deficitarnih poklicev manj izobraženim, osipnikom, pri katerih je zaradi slabih izkušenj iz rednega šolanja, neustreznih učnih navadno potrebno več individualnega dela, tako pri svetovalcu zaposlitve kot poklicnem svetovalcu.

Osebe so se vključevale v izobraževanje individualno in v obliki oddelkov. Kot odderek je bila organizirana osnovna šola za odrasle in za pridobitev poklica voznik. Od vseh vključenih v program v šolskem letu 06/07 je oddelke obiskovalo 8,9% udeležencev, ostali so se izobraževali individualno.

V programe nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja je bilo v šolskem letu 2006/2007 vključenih 1.413 oseb oziroma 36,4 % vseh udeležencev. Največje vključitve so bile v naslednjih programih: kuhar-natakar, slikopleskar, električar, zidar, bolničar-negovalec, vrtnar-cvetličar in prodajalec.

V programih srednjega strokovnega izobraževanja je bilo vključenih 1.394 oz. 35,9 % brezposelnih oseb. Obiskovali so predvsem programe za pridobitev poklica elektrotehnik, računalniški tehnik, gostinski in turistični tehnik, vzgojitelj predšolskih otrok, zdravstveni tehnik.

V programih višjih in visokih strokovnih šol ter v univerzitetnih programih se je šolalo 672 oseb, oziroma 17,3 %. Izobraževali so se predvsem v naslednjih programih: inženir strojništva, elektrotehnik, komercialist, ekonomist in pravnik (Zavod RS za zaposlovanje 2008a).

Tabela 5. 1: Pregled uspešnosti udeležencev formalnega izobraževanja v šolskem letu 2006/2007

Šolsko leto	Vsi vključeni	Uspešno nadaljujejo	Uspešno pridobili poklic oz. zaključili izobraževanje, nekateri se zaposlili	Podaljšanja in mirovanja	Prekinitve	Zaposlitev oseb, ki so zaključile program (glede na stolpec 3)
2005/2006	5.775	1.909	1.639	1.935	292	634
%	100,0	33,1	28,4	33,5	5,1	11,0
2006/2007	3.883	1.658	1.245	980		594
%	100,0	42,7	32,1	25,2		15,3

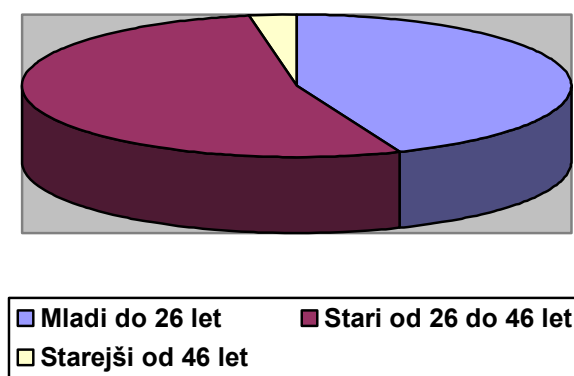
Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2008a

Kot je razvidno iz tabele je bilo od vseh 3.883 brezposelnih oseb vključenih v programe formalnega izobraževanja, uspešnih 2.903 oseb (74,8 %). Od tega si jih je 1.245 (32,1 %) pridobilo nov poklic oz. strokovno izobrazbo, 1.658 oseb (42,7 %) je uspešno nadaljevalo svoje izobraževanje, zaposlilo pa se je vsega skupaj 594 (15,3 %) oseb od vseh, ki so pridobili nov poklic. 980 oseb pa je zaradi različnih vzrokov izobraževanje podaljšalo in zaprosilo za mirovanje, le nekaj od vseh teh pa prekinilo (cca 3%). Tako jim je Zavod zaradi objektivnih razlogov (porodniški dopust, zdravstvene ali socialne težave, poškodbe...) podaljšal rok za zaključek obveznosti (tabela 4).

Vse brezposelne osebe, ki predpisanih učnih obveznosti niso opravile, so bile napotene v strokovno obravnavo k poklicnemu svetovalcu. V primeru, da je strokovni delavec pri kandidatu prepoznal določene učne težave, ali je to pred njim ugotovil že organizator izobraževanja, je osebo napotil v program učne pomoči, ali k specialistu - poklicnemu svetovalcu. Prav tako tudi ostali udeleženci, ki so sami izrazili določene težave ali ovire pri doseganju pozitivnih rezultatov koristijo učno pomoč v času izvajanja programa.

V šolskem letu 2006/2007 so med udeleženci programa formalnega izobraževanja kot vsa leta prevladovali ženske - 2.496 oziroma 64,3% vključenih. Mladih brezposelnih brez poklicne izobrazbe v starosti do 26 let je bilo vključenih 1.707, 44 %, v starosti od 26 do 46 let se jih je izobraževalo 2.062 oziroma 53,1%, kar kaže da je ta starostna skupina med najbolj aktivnimi. Starejših nad 46 let je bilo le 2,9% oziroma 112 (slika 5. 6).

SLIKA 5. 6: Udeleženci izobraževanja v šolskem letu 2006/2007 glede na starost

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2007, 2008a

Novost pri tem programu je, da se od leta 2007 več ne vključujejo brezposelne osebe v visoke strokovne in univerzitetne programe.

Za udeležence formalnega izobraževanja je od leta 1998 organizirana učna pomoč, ki poteka v okviru programa javnih del, izvajajo jo mentorji, ki morajo imeti VII. stopnjo izobrazbe. Največ učne pomoči so udeleženci izobraževanja potrebovali pri matematiki, angleščini, nemščini in slovenskem jeziku. Izkušnje kažejo, da udeleženci opravijo večino izpitov zelo uspešno, najtežje predmete pa si pustijo za konec. Brez učne pomoči bi se verjetno število neuspešnih v programu povečalo, saj si brezposelne osebe ne zmorejo plačevati dragih instrukcij. Ti programi so namenjeni predvsem osipnikom, ki jih na splošno lahko definiramo kot nekoga, ki je iz različnih razlogov predčasno zapustil nacionalno veljaven izobraževalni program (šolo) na srednji stopnji brez pridobljenega certifikata (diplome).

V času socializma so tisti, ki so predčasno zapustili šolanje še lahko našli dobro plačano službo, imeli so tudi večje možnosti napredovanja znotraj podjetja, takrat pomen dokončane izobrazbe še ni bil tako izrazit kot je danes v času tržnega gospodarstva, ko lahko na trgu delovno sile uspešno konkurira le tisti, razpolaga z znanjem in ima za to tudi ustrezno dokazilo.

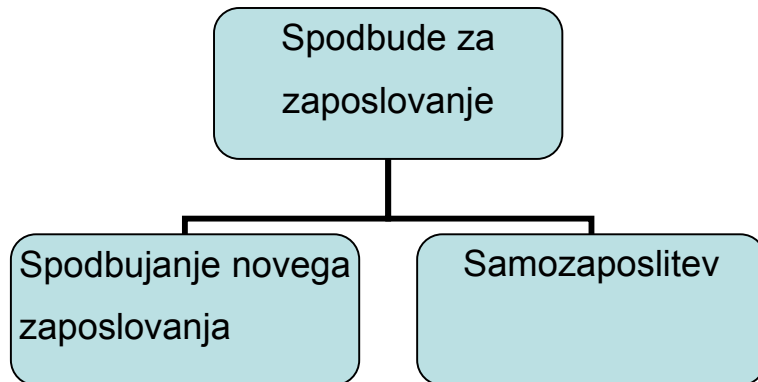
V nasprotnem primeru so tisti brez poklicnih kvalifikacij v podrejenem položaju, opravljajo le slabo plačana občasna dela, delo na črno in tako nimajo zadostnih sredstev za dostojno preživljanje in so izpostavljeni družbeni marginalizaciji in socialni izključenosti in večini primerov pristanejo za Zavodu za zaposlovanje, kjer jih čaka program PUM.

5.2.6 Projektno učenje za mlade (PUM)

Projektno učenje za mlajše odrasle je splošni javno-veljavni program neformalnega izobraževanja, ki je namenjen mladim od 15 do 25 let starosti, ki so opustili šolanje. Njegov namen je vzpodbuditi mlade, da se vrnejo v izobraževanje ali se usposobijo za določen poklic in tako postanejo bolj konkurenčni na trgu delovne sile. Lahko govorimo o tako imenovanih osipnikih, ki so iz različnih razlogov šolanje zapustili še preden so dosegli vsaj IV. stopnjo izobrazbe in so na trgu delovne sile v slabem položaju in imajo majhne možnosti, da dobijo trajno zaposlitev. Ponavadi se zaposlijo na slabših delovnih mestih, njihovi dohodki so relativno nizki.

Delo v programu poteka v skupinah, mladi se učijo z aktivnim sodelovanjem v različnih projektih, kjer odkrivajo svoje interese in talente in spoznavajo različne poklice. V PUM se lahko brezposelne osebe vključujejo kadarkoli med šolskim letom in se tako pridružijo obstoječi skupini. Zavod je v šolskem letu 2006/2007 v program PUM vključil 134 oseb, od tega je bilo 61 žensk, vsi vključeni so bili mlajši od 26 let, od vseh vključenih pa je bilo 124 oseb ob vključitvi brez poklicne izobrazbe. Največ vključitev je bilo na Območni službi Celje in Murska Sobota (Zavod RS za zaposlovanje 2008a).

5.3 Spodbude za zaposlovanje

Ta ukrep predstavlja sofinanciranje zaposlovanja za pospeševanje zaposlovanja težje zaposljivih oseb, spodbujanje samozaposlovanja in ohranjanja zaposlitve.

5.3.1 Spodbujanje novega zaposlovanja najtežje zaposljivih skupin brezposelnih oseb

Za vse te skupine brezposelnih oseb bi lahko rekli, da so manj konkurenčne na trgu dela, spopadajo se s socialno izključenostjo, za delodajalce ponavadi niso zanimive. Zaradi tega država delodajalcem za njihovo zaposlitev ponuja finančna sredstva, da se tako izenačijo z ostalimi ponudniki delovne sile, ki so zaradi svojih prednosti (izobrazba, delovne izkušnje, starost, prilagodljivost, mobilnosti) v dosti boljšem položaju in na trgu delovne sile in nimajo težav pri iskanju ustrezne zaposlitve.

Tako so kot ciljne skupine določene naslednje skupine brezposelnih oseb:

- invalidi,
- dolgotrajno brezposelne osebe, kar pomeni, da je oseba kot brezposelna prijavljena na Zavodu najmanj 12 mesecev v zadnjih 16 mesecih,
- starejši od 50 let,
- presežni delavci z tekstilne, oblačilne in usnjarsko-obutvene industrije, ki so prijavljeni v evidenci brezposelnih oseb in hkrati spadajo med težje zaposljive osebe po 6. čl. Pravilnika o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja,

pogosto le s končano osnovno šolo in opravljenim internim priučevanjem v podjetju, kjer so se naučili opravljati določeno operacijo pri izdelavi oblačil in obutve,

- iskalci prve zaposlitve,
- mladi brezposelni, ki so opustili šolanje,
- etnične skupine (Romi),
- dolgotrajno brezposelne ženske.

Pri vseh oblikah državnih finančnih pomoči je pogoj za dodelitev nepovratnih sredstev zaposlitev vsaj za eno leto. Na ta način zaposleni, če se po preteku tega obdobja prijavi v evidenco brezposelnih oseb, pridobi pravico do denarnega nadomestila in če izpolnjuje še druge pogoje kot so starost in delovna doba iz prejšnjih zaposlitev, podaljša prejetje denarnega nadomestila za kar lep čas.

Glede na ciljne skupine brezposelnih oseb govorimo o več vrstah subvencij:

- za starejše,
- iskalce prve zaposlitve in mlade do 26 let,
- dolgotrajno brezposelne ženske,
- dolgotrajno brezposelne osebe- prejemnike denarno socialne pomoči,
- osebe brez strokovne izobrazbe,
- v letu 2003 so bila sredstva namenjena tudi za pospeševanje zaposlovanja za krajši delovni čas in spodbujanje mobilnosti brezposelne osebe, če se je le-ta zaposlila na delovnem mestu, ki je od kraja njenega bivanja bilo oddaljeno najmanj 40 kilometrov.

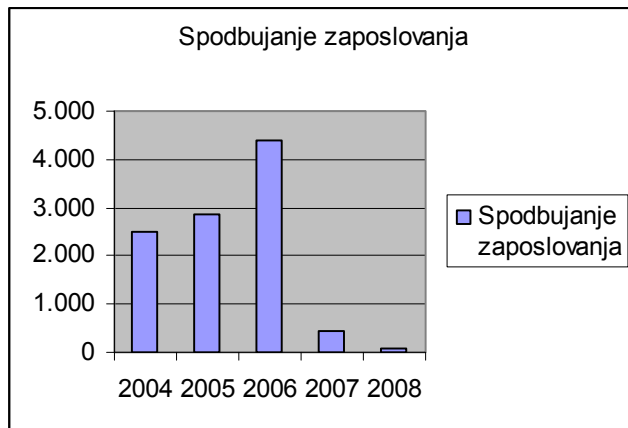
POZITIVNI UČINKI

- Zmanjševanje strukturnih neskladij, predvsem zmanjšanje števila težje zaposljivih oseb,
- zmanjševanje stopnje tveganja revščine,
- izenačevanje možnosti za zaposlitev,
- »varčevanje« državnega denarja, v primeru, če je brezposelna oseba prejemnik denarne socialne pomoči,
- znižanje deleža dolgotrajno brezposelnih oseb in
- znižanje povprečne dobe brezposelnosti.

Omeniti je potrebno tudi razne, lahko bi jim rekli kar »zlorabe« namena subvencij s strani delodajalcev:

- lahko se zgodi, da delodajalci ne bodo zaposlili delavca, za katerega vedo, da je dober delavec, če zanj ne dobijo subvencije,
- na račun subvencij ne bodo podaljšali pogodb zaposlenim za določen čas,
- »nujno« rabijo delavca, vendar čakajo na razpis za subvencijo in zaposlijo tistega, ki bi ga tako ali tako zaposlili,
- v primeru iskalcev prve zaposlitve - ko se izteče pogodba, zaposlijo spet nove pripravnike z novo subvencijo,
- bili pa so tudi primeri, da je podjetje delavce, ki so bili zaposleni za določen čas, za kratek čas prijavilo na Zavodu (ko je obstajala ciljna skupina za pridobitev subvencije - brezposelne osebe brez strokovne izobrazbe in ni bilo omejitve zaposlovanja pri istem delodajalcu v roku 2 let) in je za iste delavce pridobilo subvencijo.

Slika 5. 7: Število vključenih težje zaposljivih brezposelnih oseb v zaposlitev s pomočjo subvencij od leta 2004 do leta 2008 (junij)

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2008a, 2008c

Tako se je s pomočjo subvencij leta 2004 zaposlilo 2.481 oseb, leta 2005 2.855 oseb, leta 2006 kar 4.387 brezposelnih oseb, v letu 2007, ko je pozno potrjen program ukrepov APZ in poleg tega določeni le 2 ciljni skupini za pridobitev subvencije (brezposelne osebe prijavitelj v evidenci Zavoda nad 1 leto, katere prejema denarno socialno pomoč in starejši nad 50 let) le 463 oseb, in do konca junija lanskega leta 77 oseb, katere so spadale v ciljno skupino dolgotrajno brezposelnih oseb - prejemnikov denarno socialne pomoči (Zavod RS za zaposlovanje 2008a, 2008c).

S subvencijami za zaposlovanje težje zaposljivih oseb smo se prvič srečali leta 2002, ko se je v dejavnosti tekstila, usnjarstva in obutve pojavila problematika presežnih delavcev. Tako je na območju Pomurja novi lastnik podjetja Planika, katero se ukvarja s proizvodnjo obutve za 240 presežnih delavcev iz »starega« podjetja Planika, ki so ostali v istem podjetju, na istem delovnem mestu, na ta račun prejeli denarno pomoč države za vseh 240 zaposlenih.

V prvi polovici leta 2007 je bila pri določanju ciljnih skupin za pridobitev sredstev za zaposlitev težje zaposljive brezposelne oseba, določena le 1 ciljna skupina, to je

dolgotrajno brezposelna oseba, prejemnik denarne socialne pomoči. Za to ciljno skupino lahko rečemo, da je ena najhujših oblik brezposelnosti z veliko negativnimi učinki za posameznika. Pojavlja se večja izpostavljenost socialni in ekonomski izoliranosti, odvisnost od denarne socialne pomoči, pride do pojava sive ekonomije. Prevladujejo osebe starejše od 40 let, z nizko stopnjo izobrazbe, v večini primerov prejemniki DSP in invalidi, ki prejemajo nadomestilo z Zavoda za invalidsko in pokojninsko zavarovanje in tako ali tako niso posebej motivirani za zaposlitev.

5.3.2 Samozaposlitev

Samozaposlitev je ena od oblik fleksibilnega zaposlovanja in ima dvojen pomen. Na eni strani je izhod iz stanja brezposelnosti in kot oblika oblikovanja prostih delovnih mest spodbujana tudi z ukrepi APZ, na drugi strani pa je značilnost predvsem družb z manj razvitimi trgi delovne sile, torej družb, ki nimajo razvitega storitvenega sektorja, v katerem bi se lahko razvile zaposlitve s skrajšanim delovnim časom, ki ponujajo trajnejšo in predvsem bolj varno zaposlitev (Ignjatović 2002, 27).

S samozaposlitvijo se tako varnost zaposlitve prenaša z države na posameznika, zmanjša se tudi število brezposelnih prijavljenih na zavodu, ki vsaj za določen čas niso več v breme državi. Zato, da bi ohranili status samozaposlenega dobijo od države tudi finančno pomoč.

Spodbujanje samozaposlovanja delimo na dve področji:

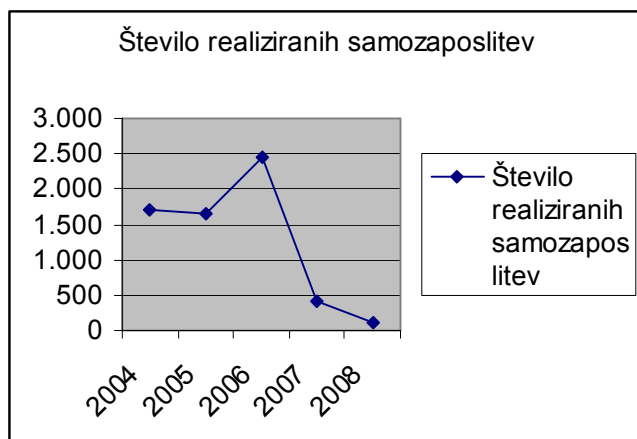
- sofinanciranje stroškov spodbujanja podjetništva in
- finančno pomoč pri samozaposlitvi.

V okviru prvega področja gre predvsem za izvajanje različnih delavnic in seminarjev, z namenom informiranja in motiviranja, kjer vsi bodoči podjetniki dobijo osnovne napotke o tem, katere so tiste institucije, ki postavljajo pogoje za registracijo delavnosti, po kakšnem vrstnem redu jih je potrebno obiskovati, kakšne dokumente jim izdajajo, in kaj ti dokumenti pomenijo za njihov status.

Drugo področje predstavljajo subvencije za samozaposlitev in pomenijo ustvarjalno in aktivno reševanje brezposelnosti. Subvencija se pridobi kot oblika enkratne pomoči in je ob ustanovitvi podjetja namenjena sofinanciranju plač in prispevkov. Brezposelne osebe, ki se samozaposlijo so v skladu s pogodbo dolžne samozaposlitev ohraniti vsaj dve leti. Glede na starost udeležencev, kateri se samozaposlijo, največji delež zavzemajo stari od 27 - 40 let, najmanj pa starejši od 50 let. Iz tega lahko razberemo, da se v samozaposlitev vključujejo ljudje v svojem najbolj aktivnem delovnem obdobju, kar je tudi najbolj smiselno, saj so lahko še dolgo časa produktivni in ustvarjalni (Zavod RS za zaposlovanje 2008 c).

Brezposelne osebe se največkrat odločajo za kapitalsko manj zahtevne dejavnosti, ki ne zahtevajo večjih vlaganj, pogosto si poslovne prostore uredijo kar v lastnem stanovanju. Tako med samozaposlitvami prevladujejo storitvene dejavnosti (osebne storitve, avtoprevoznništvo, knjigovodski in računovodski servisi, razna posredništva - imeli smo celo primer ženitne posredovalnice), ne odločajo pa se na primer za opravljanje raznih proizvodnih dejavnosti.

Slika 5. 8: Število oseb, ki so realizirale samozaposlitev od leta 2004 do leta 2008 (junij)

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2008a, 2008c

Kot je razvidno iz slike, je bilo leta 2007, v primerjavi z letom 2006 izredno nizko število realiziranih samozaposlitev. Razlog je predvsem v spremembi ciljnih skupin,

tako se leta 2007 več niso mogle s pomočjo denarne pomoči Zavoda, samozaposliti vse brezposelne osebe, ampak le težje zaposljive; nizka številka v prvi polovici leta 2008 pa je posledica poznega začetka izvajanja tega ukrepa (delavnice, ki so predpogoj za pridobitev nepovratne denarne pomoči so se začele izvajati komaj meseca maja) (Zavod RS za zaposlovanje 2008a, 2008c).

5.4 Neposredno ustvarjanje novih delovnih mest – javna dela

Javna dela so v Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti opredeljena kot lokalni ali državni zaposlitveni programi, ki so namenjeni ohranitvi ali razvoju delovnih sposobnosti brezposelnih oseb, povečanju delovne in socialne vključenosti brezposelnih oseb ter spodbujanju razvoja novih delovnih mest. Organizirajo se zaradi izvajanja socialno-varstvenih, izobraževalnih, kulturnih, naravovarstvenih, komunalnih, kmetijskih in drugih programov.

Javna dela so bila v Sloveniji vpeljana leta 1991. V zadnjih letih so programi javnih del pomembno prispevali k preprečevanju dolgotrajne brezposelnosti in kot blažilni dejavnik mnogim brezposelnim omogočali minimalno socialno varnost. Programi javnih del so se uveljavili kot eden uspešnejših ukrepov aktivne politike zaposlovanja. Veliko pripomorejo k uravnavanju strukturnih neskladij med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili, saj je predvsem izobrazbena in starostna struktura brezposelnih oseb zelo neugodna, poleg tega pa je tudi povpraševanje po delavcih z nizko izobrazbo manjše od ponudbe.

Najpomembnejši cilj programa javnih del je vključiti dolgotrajno brezposelne in tiste brezposelne, ki jih je težko zaposliti v delovne aktivnosti in jim tako omogočiti delovne izkušnje (jih tako narediti privlačnejše za možne delodajalce) ter jih socialno integrirati. Javna dela imajo zaposlovalsko in družbeno funkcijo. (Svetlik 202, 191)

Tako je osnovni cilj javnih del zagotoviti vsaj začasno zaposlitev tistim brezposelnim osebam, ki že dalj časa iščejo delo, so bile vključene v druge ukrepe aktivne politike

zaposlovanja, pa kljub temu niso našle zaposlitve. Poleg starejših delavcev so to najpogosteje tudi mladi ljudje, ki po končani osnovni šoli ne nadaljujejo izobraževanja, niti nimajo ustreznih znanj in delovnih izkušenj, da bi se lahko zaposlili.

Za programe javnih del velja, da morajo imeti naslednje značilnosti:

- morajo biti neprofitne narave,
- nekonkurenčni,
- kratkoročni, kar pomeni, da je vključenost brezposelnega časovno omejena,
- odprti - omogočajo takojšen izstop brezposelnega udeleženca, če si najde zaposlitev.

Pomanjkljivosti pri izvajanju javnih del:

- z izvajanjem javnih del trošimo sredstva za tiste, ki bi jih delodajalci tako ali tako zaposlili,
- delodajalci dobijo dodatno delovno silo skoraj zastonj, zaradi česar nimajo interesa iskati delovne sile na prostem trgu delovne sile,
- trajanje programa v nekaterih poklicih ni ustrezno (šole-pomoč učencem), v tem primeru bi vključitev morali podaljšati,
- ponavadi vključene brezposelne osebe v tem času niso aktivne pri iskanju zaposlitve v svojem poklicu.

Vključitev v javno delo lahko traja največ eno leto, izjema so ženske, starejše od 53 let in moški starejši od 55 let, katerim se vključitev lahko podaljša do izpolnitve starostnega pogoja za upokojitev.

POZITIVNI UČINKI:

Učinke vključitve v javna dela lahko delimo na **ekonomske**:

- zagotavljanje socialne varnosti, ki poleg materialne varnosti praviloma vključuje še pokojninsko in zdravstveno zavarovanje,
- pridobivanje delovnih izkušenj,
- spodbujanje samozaposlovanja,

in na **neekonomske**:

- ohranjanje in izboljševanje znanj in sposobnosti,
- preprečevanje apatije in demoralizacije brezposelnih oseb,
- ohranjanje in izboljševanje delovnih navad in kondicije,
- delo z drugimi,
- delo pri koristnih projektih, ki hkrati pomenijo izziv,
- pomoč pri odkrivanju poklicne kariere.

Pozitivno vrednotenje javnih del se kaže tudi v strukturi programov javnih del, saj je vedno več kvalitetnejših programov, v katere se vključujejo brezposelne osebe s srednjo, višjo in visoko izobrazbo. To so predvsem programi na področju izobraževanja, kulture in turizma.

Slika 5. 9: Število vključenih brezposelnih oseb v javna dela od leta 2004 do leta 2008 (junij)

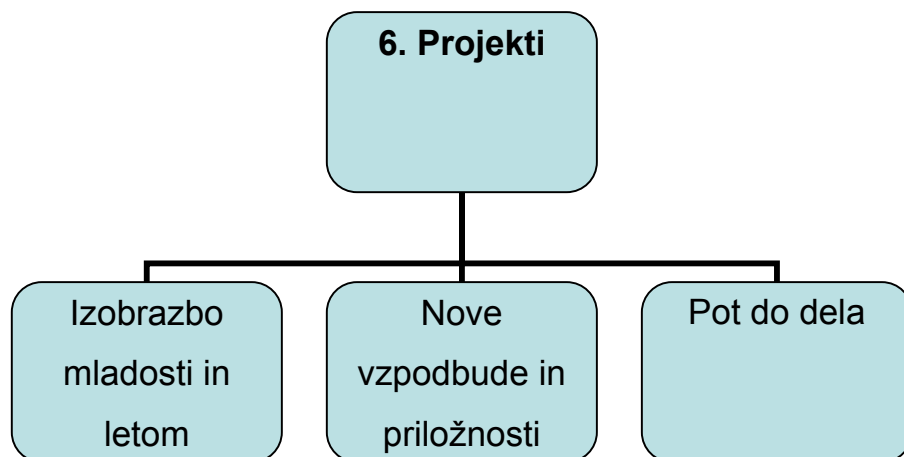
Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2008a, 2008c

Potrebno pa je omeniti tudi pomanjkljivost glede določanja ciljnih skupin, ki se je pokazala v letu 2007. Takrat so se namreč spremenile ciljne skupine za vključitve v javna dela. Določena je bila v bistvu le ena ciljna skupina, če izvzamemo Rome, to je dolgotrajno brezposelne osebe. Tako se je v več primerih zgodilo, da udeležencem javnih del (mladi, brez izobrazbe in brez čakalne dobe) nismo mogli podaljšati vključitve v javno delo do enega leta. Zaradi tega je bilo tudi bistveno manj vključitev v preteklih letih.

Glede na izobrazbo je bilo čez polovico vključenih žensk (60,1%), največ je bilo oseb s V. stopnjo izobrazbe (36,5%), s VI. In VII. Jih je bilo 24,1%, s I. stopnjo pa 18,8%. Pri starostni strukturi so prevladovali starejši nad 50 let - 18 % in stari od 40 do 50 let, teh je bilo 30,8 % (Zavod RS za zaposlovanje 2008a, 2008c).

Tako so s pomočjo javnih del dobili zaposlitev predvsem starejši, ki imajo izmed vseh skupin težje zaposljivih oseb, imajo največ težav pri iskanju ustrezne zaposlitve.

5.5 Projekti, ki so se izvajali na Območni službi Murska Sobota

V nadaljevanju bom predstavila tri projekte, ki smo jih izvajali na Območni službi Murska Sobota, in katerih osnovni cilj je bil motivacija brezposelnih oseb za aktivno vlogo na trgu dela, izboljšanje zaposlitvenih možnosti in seveda zmanjšanje strukturne brezposelnosti.

V projektih je bil naš ključni partner Zavod za zaposlovanje iz županije Zala na Madžarskem, saj so razmere na trgu dela obeh regij precej podobne in se srečujemo z istimi problemi. Med najpomembnejše spada socialna izključenost dolgotrajno brezposelnih oseb, premalo motivacije za vključevanje v programe poklicnega usposabljanja in izobraževanja, splošna gospodarska nerazvitost regij, strukturna brezposelnost, in še bil lahko naštevati.

Vse to so bili razlogi za čezmejno sodelovanje v skupnih projektih, katerih namen je bil predvsem izboljšati zaposljivost težje zaposljivih brezposelnih oseb in s pomočjo različnih ukrepov spodbuditi njihovo ponovno vključevanje na trg dela.

Tako je bilo za vse tri projekte predvideno, da se lahko vključijo le tiste ciljne skupine brezposelnih oseb, ki potrebujejo največ pomoči in spodbud za aktiviranje lastnih potencialov, ki predstavljajo jedro dolgotrajne brezposelnosti oziroma bodo, če se jim ne posveti več pozornosti.

5.5.1 Projekt »Izobrazbo mladosti in letom«

Projekt, Izobrazbo mladosti in letom, je bil financiran iz programa Phare in državnega proračuna skupaj 74,24 % sredstev ter ZRSZ je zagotovil 25,76% sredstev. Trajal je 12 mesecev in je bil namenjen ciljnim skupinam težje zaposljivih oseb.

V projekt, ki smo ga izvedli v letu 2003-2004, je bilo vključenih 100 brezposelnih oseb iz naslednjih ciljnih skupin:

- mladi do 26 let brez izobrazbe,
- mladi do 26 let s suficitarnimi poklici
- ženske brez izobrazbe,
- ženske s suficitarnimi poklici.

Za vse vključene brezposelne osebe je bil oblikovan program, ki je bil sestavljen iz različnih ukrepov aktivne politike zaposlovanja (modulov), ki bi naj pripomogli k

pridobitvi novega znanja, spretnosti ali veščin, na podlagi katerih bi se jim bistveno povečale zaposlitvene možnosti na trgu delovne sile.

Tako jim je bilo na voljo pet različnih programov APZ:

- programi informiranja in motiviranja,
- programi izpopolnjevanja in usposabljanja, namenjeni za pridobivanje dodatnih znanj, ki se iščejo na trgu delovne sile, ki so se izvajali v obliki tečajev in seminarjev. Tako so bili udeleženci vključeni predvsem v tečaje tujih jezikov, tečaje računalništva, usposabljanje za strojnika težke gradbene mehanizacije, usposabljanje za dela v knjigovodstvu, tečaje za varilce, viličariste, obstajala je celo možnost, da jim iz sredstev projekta krijemo stroške za opravljanje vozniškega izpita B-kategorije,
- delovni preizkus,
- usposabljanje z delom brez delovnega razmerja, v okviru tega ukrepa so bili udeleženci vključeni v delo pri konkretnem delodajalcu, z namenom, da si pridobijo delovne izkušnje in spretnosti za opravljanje določenega dela, delodajalec pa je dobil zastoj delovno silo in še plačilo v obliki stroškom mentorstva,
- pridobitev formalne izobrazbe (Program 5000).

Vsi udeleženci projekta so bili vključeni v motivacijsko delavnico, kjer so se seznanili s situacijo na trgu dela, dobili informacije o možnost usposabljanja, izobraževanja, zaposlovanja glede na trenutno stanje na trgu dela. Eden največjih problemov v Pomurju je namreč nizka motivacija brezposelnih oseb za izobraževanje oziroma prilagajanje razmeram na trgu dela.

V nadaljevanju programa so se udeleženci glede na smiselnost vključevali v različne ukrepe aktivne politike zaposlovanja. V okviru tega smo jim hoteli omogočiti višjo stopnjo izobrazbe, zmanjšati strukturna neskladja na trgu dela in s tem povečati njihovo zaposljivost ciljnih.

Zaposlitveni načrt za posamezno osebo je bil narejen v roku - takoj; da bi preprečili zmanjšanje motiviranosti brezposelne osebe, je potekalo vključevanje v posamezne programe brez presledkov. V bistvu so bili udeleženci nenehno v stiku s svetovalcem zaposlitve in izvajalci posameznih programov.

Vseh 100 udeležencev je vključenih v program motiviranja, ki je predstavljal osnovo nadaljnjega dela in je trajal 5 dni, usposabljanja preko tečajev so se udeleževale predvsem mlade ženske, ki so imele IV. ali V. stopnjo izobrazbe, velik interes so pokazali delodajalci za delovni preizkus in program uvajanja v delo brez delovnega razmerja, saj so na ta način brezposelne osebe v treh mesecih, kolikor je trajal ukrep, lahko dobro spoznali, videli njihove delovne navade, sposobnosti prilagajanja, učenja in se tako lažje odločili za sprejem v redno delovno razmerje. V izobraževanje pa so se vključevali predvsem mladi brezposelni.

Sredstva, ki smo jih pridobili s projektom, so bila namenjena izključno udeležencem projekta. Večina udeležencev se brez dodatnih finančnih sredstev ne bi mogla vključiti v izobraževanje oz. si pridobiti delovne izkušnje (v okviru uvajanja v delo), kar je pozitivno vplivalo na njihove aktivnosti pri reševanju brezposelnosti. Čeprav prednostni cilj projekta ni bila zaposlitev, se je iz projekta zaposlilo kar 33 težje zaposljivih oseb.

5.5.2 Projekt »Nove vzpodbude in priložnosti«

Projekt Nove vzpodbude in priložnosti smo izvajali istočasno s projektom Izobrazbo mladosti in letom in je bil prav tako financiran s sredstvi iz programa Phare, državnega proračuna in ZRSZ.

Namen projekta je bila motivacija brezposelnih oseb iz izbranih ciljnih skupin (mladi do 26 let in ženske brez izobrazbe ali s suficitarnimi poklici), da zavzamejo aktivno vlogo na trgu delovne sile, si izboljšajo možnosti za zaposlitev in se seveda zaposlijo.

V projekt, ki je trajal 12 mesecev, je bilo vključenih 60 udeležencev (49 žensk in 11 moških), ki so se v začetku udeležili motivacijske delavnice, ki so bile bistvenega pomena za nadaljnje delo. Pomembno vlogo v projektu so imeli svetovalci na terenu, ki so brezposelno osebo iz ciljne skupine spremljali ves čas od izdelave zaposlitvenega načrta do ev. zaposlitve. Ti svetovalci so predstavljali vez med delodajalci, brezposelnimi osebami in zavodom. Poudarek je bil na intenzivni in stalni obravnavi brezposelne osebe.

Samo vsebino projekta lahko razdelimo na tri dele:

- **Motiviranje za aktivno reševanje lastne brezposelnosti**, ki pomeni vključitev v motivacijsko delavnico, ki je bila velika podpora pri dvigu samozavesti, izboljšanju samopodobe in motivaciji za bolj aktivno vlogo na trgu delovne sile.
- **Usposabljanje za definiranje lastne zaposlitvene poti**, kjer se je pregledalo dosedanje aktivnosti brezposelne osebe: na kakšen način je do sedaj iskale zaposlitev ali jo je sploh iskala. Razgovori z udeleženci so pokazali, da je večina čakala le na »poziv« z zavoda in se odzivala na napotnice za prosta delovna mesta. Podrobno so se analizirale delovne izkušnje, znanja, spretnosti in prostočasne aktivnosti, kjer smo s skupnimi močmi ugotovili, da imajo veliko več delovnih izkušenj, kot so do sedaj mislili, kajti prepričani so bili, da pri delodajalcu štejejo le izkušnje, ki so si jih pridobili v rednem delovnem razmerju. Definirala so se manjkajoča znanja, predvsem dodatna znanja, ki si jih lahko pridobijo preko institucionalnega usposabljanja. Za vsakega od vključenih se je izdelal zaposlitveni načrt, ki je »alfa in omega« vsega dogajanja v zvezi z brezposelno osebo na zavodu.
- **Vključitev v delovno okolje**
Izdelal se je seznam možnih delodajalcev, pri katerih bi se brezposelne osebe lahko zaposlile. Pri izdelavi seznama so sodelovale tudi brezposelne osebe, in sicer na ta način, da so opravile svojo raziskavo trga dela. Seveda bi se jih večina želela zaposliti v najbolj perspektivnih podjetjih oziroma državnih institucijah. Navezovali smo veliko stikov z delodajalci, jim predstavili sam

projekt in vrste ukrepov APZ. Pomagali brezposelni osebi pri navezovanju stikov z delodajalci, na osnovi »igre vlog« smo obdelali različne oblike razgovorov pri delodajalcih, tako osebne kot telefonske pogovore, saj je imela večina vključenih v projekt le malo izkušenj na tem področju. Velik poudarek je bil namenjen sodelovanju pri izboru ustreznega delovnega mesta v podjetju, za vsako posamezno osebo se je preverjalo, na katerem delovnem mestu bi bila najbolj uspešna in produktivna. Spremljalo se je uspešnost usposabljanja - med samim trajanjem uvajanja v delo, smo se večkrat oglasili pri delodajalcih, se pogovorili z vključenimi udeleženci in delodajalci in tako preverjali možnosti nadaljnje zaposlitve ter seznanili delodajalce z možnostjo pridobitve finančne pomoči - subvencije, ki je v več primerih odtehtala odločitev delodajalca o zaposlitvi brezposelne osebe in tudi o času trajanja zaposlitve, saj je bil pogoj za pridobitev nepovratnih denarnih sredstev, zaposlitev vsaj za obdobje enega leta.

Rezultati drugačnega, bolj intenzivnega dela z brezposelnimi osebami so prikazani v tabeli.

Tabela 5. 2: Število vključenih brezposelnih oseb v posamezne ukrepe APZ in v zaposlitev v letu 2004

	Število Vključenih
Motivacijska delavnica	60
Delovni preizkus	13
Usposabljanje na delovnem Mestu	37
Institucionalno usposabljanje	7
Zaposlitev	32

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2005

5.5.3 Projekt »Pot do dela«

Projekt Pot do dela, ki smo ga začeli izvajati v letu 2005 in nadaljevali naslednje leto, je bil eden izmed najbolj odmevnih in uspešnih projektov na področju motivacije in usposabljanja brezposelnih oseb za reševanje njihove brezposelnosti ter pomoči pri razvoju znanj, spretnosti in veščin pri iskanju zaposlitve ter vključevanju na trg delovne sile. Ciljne skupine v projektu so bile naslednje brezposelne osebe:

- dolgotrajno brezposelni,
- mladi do 26 let,
- ženske.

Omenjene skupine smo izbrali zato, ker so zavzemale največje deleže v stopnji brezposelnih v Pomurski regiji. Delež dolgotrajno brezposelnih oseb je decembra 2004 v Pomurju znašal 47,3% (v Sloveniji v enakem obdobju 44,5%), delež mladih brezposelnih je v Pomurju v enakem obdobju znašal 28,1% (v Sloveniji 26,6%)(Zavod RS za zaposlovanje 2005).

Delež brezposelnih žensk je v istem obdobju znašal 46,3% in je v primerjavi z decembrom 2003 narasel (v Sloveniji 52,7%). Dejstvo je, da je brezposelnost žensk v Pomurju takrat zaostajala za slovenskim povprečjem, vendar je to ena najbolj ogroženih skupin brezposelnih oseb v Pomurju, predvsem zaradi velikega pomanjkanja ustreznih delovnih mest za zaposlitev žensk, nizke stopnje izobrazbe in nizke mobilnosti (Zavod RS za zaposlovanje 2005).

Kasneje se je brezposelnost žensk močno povečala, predvsem zaradi odpuščanja delavk v tekstilni, oblačilni in obutveni industriji, kjer so večino delovne sile predstavljale prav ženske. Kot smo ugotovili, so vzroki brezposelnosti pri izbranih ciljnih skupinah različni: slaba motiviranost, nizka stopnja izobrazbe, pomanjkanje veščin pri iskanju zaposlitve, spretnosti pri iskanju informacij o prostih delovnih mestih itd.

V okviru projekta smo izvajali naslednje aktivnosti:

1. usposabljanje na področju samospoznavanja in motivacije - motivacijska delavnica,
2. usposabljanje za vključevanje na trg delovne sile - zaposlitveni kotiček,
3. strokovna pomoč svetovalca pri iskanju zaposlitve in vključevanju v delovno okolje.

Usposabljanje na področju samospoznavanja in motivacije - motivacijska delavnica

Za brezposelne osebe iz izbranih ciljnih skupin je značilna velika nemotiviranost pri iskanju zaposlitve. Vzroki za to so poleg pomanjkanja ustreznih delovnih mest (strukturna brezposelnost) tudi slabe izkušnje s prejšnjimi delodajalci, relativno visoki prejemki denarno-socialnih pomoči, delo na črno, ukvarjanje s kmetijstvom in slaba samopodoba brezposelnih oseb.

Ker smo v preteklosti imeli dobre izkušnje z motivacijskimi delavnicami smo se tudi v okviru tega projekta odločili za njihovo izvedbo. Delavnice je izvajala zunanja sodelavka, svetovalci zaposlitve, ki smo bili izbrani za delo v projektu, pa smo pri izvedbah delavnic sodelovali in se usposabljali za poznejše samostojno izvajanje. Delavnice so temeljile na aktivnem sodelovanju udeležencev in so trajale pet dni.

V delavnicah so udeleženci z aktivnim sodelovanjem obdelali 4 vsebinske sklope:

- **Moj odnos do dela in učenja**, v katerem so udeleženci spoznali smoter in namen dela v delavnici, prednosti in pomanjkljivosti brezposelnosti, se seznanili s formalnimi in neformalnimi načini iskanja zaposlitve.
- **Ugotavljanje lastnih znanj in potencialov**, kjer so spoznavali lastne osebnostne lastnosti, sposobnosti, se naučili pisati življenjepis in ponudbo.
- **Trg dela**, v okviru katerega so opredelili svoje želje in jih uskladili z dejanskimi možnostmi zaposlitve, izoblikovali svoj zaposlitveni cilj, trenirali informativni in zaposlitveni razgovor pri delodajalcu.

- **Pot do zaposlitve**, v katerem so nadaljevali s samostojnim delom z že osvojenimi spretnostmi in preverijo možnost uresničitve zastavljene zaposlitvene poti.

Usposabljanje za vključevanje na trg delovne sile - zaposlitveni kotichek

Temeljni in osnovni cilj v projektu Pot do dela je bila vzpostavitev zaposlitvenih kotichek na vseh 4 Uradih za delo (Murska Sobota, Lendava, Ljutomer in Gornja Radgona), v okviru Območne enote Murska Sobota. V okviru zaposlitvenih kotichek smo iskalcem zaposlitve nudili stalno podporo pri aktivnem iskanju zaposlitve, ki jim je bilo dostopna vsak uradni dan razen četrтка.

Brezposelnim osebam so bili na voljo vsi viri informacij o trgu delovne sile, priročniki glede veščin iskanja zaposlitve, možnost uporabe računalnika in interneta. Ves čas pa je bila prisotna tudi svetovalka zaposlitve, ki je posameznikom pomagala pri iskanju zaposlitve.

Kljub obstoju raznih programov in možnosti pridobitve raznih informacij glede veščin in načinov iskanja zaposlitve, ugotavljamo, da le-te še vedno primanjkujejo večini brezposelnih oseb.

Način dela v zaposlitvenem koticčku, kot je bil zastavljen v okviru projekta, je bil zelo ustrezen za udeležence, ki so imeli težave pri vključevanju na trg dela, bodisi zaradi pomanjkljivih znanj, dolgotrajne brezposelnosti ali nesamostojnosti pri iskanju ustrezne zaposlitve.

Veliko več časa smo posvečali posamezniku kot pri klasični obliki svetovanja. Tako smo sproti reševali njihove specifične probleme, ki so bili vezani na iskanje zaposlitve, jim pomagali pri pisanju prijavnne dokumentacije, iskanju informacije preko interneta, po potrebi smo posredovali pri delodajalcih.

Strokovna pomoč svetovalca zaposlitve pri iskanju zaposlitve in vključitvi v delovno okolje

Strokovna pomoč pri iskanju zaposlitve in vključitvi v delovno okolje je bila namenjena vsem udeležencem zaposlitvenih kotičkov, bolj intenzivno obravnavo so rabili predvsem tisti, ki kljub vsej pomoči niso uspeli najti zaposlitve samostojno. S pogostejšimi individualnimi razgovori smo odkrili ovire, ki brezposelni osebi povzročajo težave pri iskanju zaposlitve. Posebna pozornost je bila namenjena posameznikovemu odnosu do dela.

Za razliko od klasičnega načina dela svetovalcev zaposlitve je bilo pri tem projektu pomembno to, da je bil svetovalec zaposlitve neposredno vključen v iskanje ustreznega delovnega mesta za vsako brezposelno osebo. To pomeni, da je iskal zaposlitve pri tistih delodajalcih, ki so razpolagali z ustreznimi delovnimi mesti glede na izobrazbo in delovne izkušnje kandidata. Ker so bile v projekt vključene res težje zaposljive osebe smo za njihovo vključevanje v delovno okolje potencialnim delodajalcem ponujali tudi pomoč v smislu sofinanciranja preko ukrepov aktivne politike zaposlovanja. V to aktivnost smo vključevali tiste udeležence projekta, ki v roku 6 mesecev niso bili uspešni pri samostojnem iskanju zaposlitve.

Svetovalke zaposlitve smo bile neposredno vključene v iskanje ustreznega delovnega mesta za vsako posamezno brezposelno osebo. Opravljale smo obiske pri delodajalcih v podjetjih in razgovore preko telefonov, jim predstavljale »Ukrepe APZ«, preko katerih delavec spozna delovno mesto in ugotovi ali mu ustreza, delodajalec pa na ta način spozna morebitnega bodočega sodelavca.

Največ zanimanja na trgu delovne sile je bilo za ukrep »Usposabljanje na delovnem mestu«. V primeru, da je bil delodajalec z osebo zadovoljen in je obstajala možnost zaposlitve z ukrepom »Spodbujanje novega zaposlovanja«, je delodajalec koristil subvencijo, ki je namenjena težje zaposljivim brezposelnim osebam.

Možnost subvencije je vplivala tudi na čas trajanja zaposlitve. Tako se je večkrat zgodilo, da je delodajalec osebo zaposlil vsaj za eno leto, namesto za krajši delovni čas.

Vzpostavitev zaposlitvenih koticov se je izkazala kot zelo učinkovita in uspešna, saj so na ta način brezposelne osebe imele zagotovljeno vsakodnevno pomoč svetovalca zaposlitve pri vključevanju na trg delovne sile, podporo v smislu ohranitve samozavesti in stalno vzpodbudo za lastno aktivnost pri iskanju zaposlitve.

Drugačen in boljši je bil način sodelovanja za delodajalci, saj je šlo za konkretne dogovore glede zaposlitve brezposelne osebe, kar pri klasičnem svetovanju zaradi velikega števila brezposelnih oseb ni možno izvajati. S takim načinom dela so se vzpostavili boljši odnosi med brezposelnimi osebami, svetovalci in delodajalci.

Rezultati projekta

Tabela 5. 3: Podatki o ciljnih skupinah vključenih brezposelnih oseb v projekt

Opomba: Oseba je lahko hkrati iskalec 1. zaposlitve in brezposelna oseba do 6 mesecev oziroma iskalec 1. zaposlitve in brezposelna oseba nad 1 leto

CILJNE SKUPINE

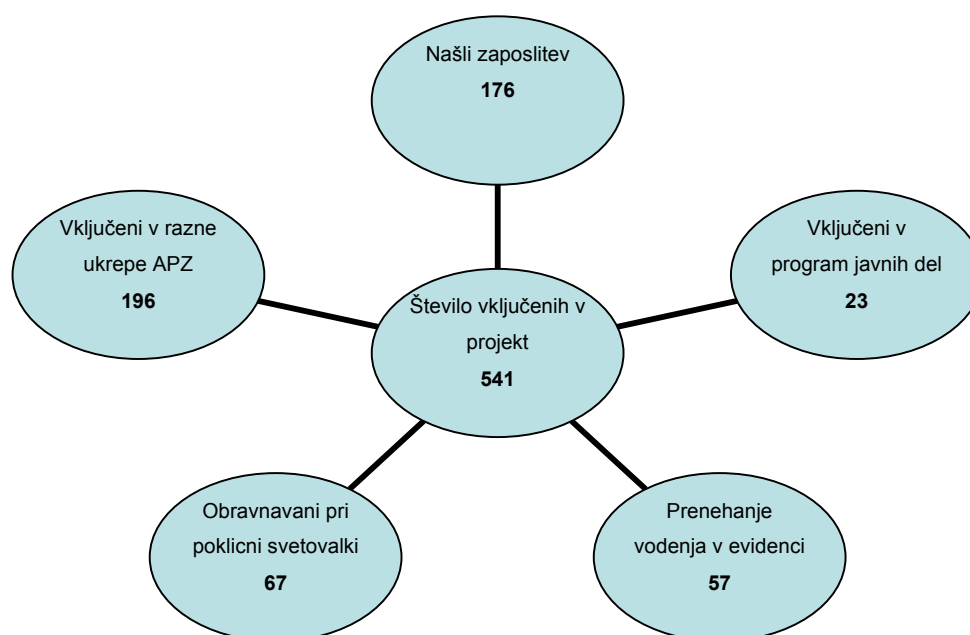
	Iskalci 1. zaposlitve	Brezposelni do 6 mesecev	Brezposelni Nad 1 letom	drugi	SKUPAJ
Moški	39	8	35	5	87
Ženske	136	71	173	74	454
SKUPAJ	175	79	208	79	541

BREZPOSELNE OSEBE

Stari Do 26 let	Stari nad 40 let	Stari nad 50 let	invalidi	I.-II. stopnja izobrazbe	III.-IV. stopnja izobrazbe	V. stopnja izobrazbe	VI. in VII. stopnja izobrazbe	
47	10	1	1	27	32	21	3	moški
169	76	15	3	138	134	153	33	ženske
216	86	16	4	165	166	174	36	SKUPAJ

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2006b

V projekt je bilo skupno vključenih 541 oseb, od tega 84% žensk, iskalcev 1. zaposlitve je bilo 175, dolgotrajno brezposelnih 326. Glede na starost je bilo 215 oseb starih do 26 let, 102 osebi nad 40 let. Glede na stopnjo izobrazbe (I -II. stopnja - 165 oseb, III-IV stopnja - 166 oseb, V. stopnja - 174 osebe, VI-VII stopnja - 36 oseb (Zavod RS za zaposlovanje 2006b).

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2006b

- V motivacijsko delavnico se je vključilo 223 oseb, od tega večina dolgotrajno brezposelnih, brez veščin in ustreznih znanj kako uspešno nastopati na trgu delovne sile, prepričanih, da bodo državno socialno »penzijo« pričakali na zavodu,
- 318 oseb se je vključilo v projekt direktno, te osebe so bile motivirane, čutile so potrebo, da nekaj spremenijo na svoji poklicni oziroma delovni poti, imele so pa težave pri navezovanju stikov z delodajalci, skratka bile so nevešče iskanja dela ali premalo aktivne,
- 196 udeležencev je bilo vključenih v različne ukrepe APZ, pri delodajalcih je bilo največ zanimanja za uvajanje v delo, delovni preizkus, pri zaposlitvah so koristili denarno pomoč v obliki subvencij,

- med 67 obravnavami pri poklicni svetovalki je bila velika večina mladih brez izobrazbe oziroma z neustrezno izobrazbo glede na potrebe na trgu dela, in so se med projektom vključevali v različna institucionalna usposabljanja, kot so tečajji tujih jezikov, usposabljanja za razna dela na področju industrije, nekaj pa je bilo tudi vključitev v formalno izobraževanje,
- 57 oseb smo prenehali voditi v evidenci brezposelnih oseb, predvsem zaradi neizpolnjevanja dogovorov tekom projekta, na podlagi opravljenih razgovorov je bilo ugotovljeno, da so »preveč zaposleni«, da bi si iskali zaposlitev,
- do konca projekta je bilo realiziranih 199 zaposlitev, od tega 23 javnih del - načrtovanih zaposlitev je bilo 150.

Sam projekt lahko označimo kot zelo uspešen, saj smo, kot izhaja iz zapisanega, zastavljene cilje presegli. Skozi projekt se je ugotovilo, da večini brezposelnih oseb primanjkujejo osnovne veščine in znanja pri iskanju zaposlitve (kako napisati učinkovito prijavo, opraviti razgovor pri delodajalcu, kako povečati svoje zaposlitvene možnosti).

POZITIVNI UČINKI PROJEKTA:

- manj administracije, standardiziranih postopkov dela in podrobnih navodil,
- več svobode pri samem organiziranju dela,
- manjše število strank na svetovalko zaposlitve, več časa za obravnavno strank in s tem boljše poznavanje strank (njihovih prednosti, lastnosti, sposobnosti pa tudi pomanjkljivosti),
- obravnave strank bo bile bolj intenzivne, več je bilo individualnih srečanj s ciljem spremljave, podpore na začetni izobraževalni in poklicni poti,
- obiski delodajalcev, pri čemer se je iskalo možnosti za zaposlitev za konkretnega udeleženca, s tem je bil dosežen drugačen in predvsem boljši način sodelovanje z delodajalci, saj je šlo za konkretne dogovore za zaposlitev brezposelne osebe - pravi človek na pravem mestu,
- bolj sproščeni odnosi s strankami, ki so temeljili na medsebojnem sodelovanju in dopolnjevanju.

Skozi delo v navedenih projektih se pokazalo, da je novi pristop v obravnavi težje zaposljivih brezposelnih oseb zelo učinkovit in bi glede na rezultate bilo smiselno s takim načinom dela nadaljevati. Vendar je takšna oblika dela možna le ob povečanju števila zaposlenih, in tako posledično manjšemu številu obravnavanih brezposelnih oseb. Opisana konkretna pomoč brezposelnim osebam, ki smo jo prakticirali v okviru projekta, se je izkazala kot zelo uspešna in tako se zaposlitveni koticiki v okviru Območne enote Murska Sobota, na vseh 4 uradih, izvajajo naprej. Razlika je v tem, da se sedaj vključujejo neposredno zaposljive osebe, brez omejitev, s čimer se razbremeni delo »klasičnih« svetovalcev zaposlitve.

6 ZAKLJUČEK

Namen diplomske naloge je bil predstaviti različne vidike brezposelnosti, razvoj APZ in predvsem vedno bolj pomembno vlogo Zavoda za zaposlovanje na trgu delovne sile. Poleg pomoči pri iskanju zaposlitve in dela, uveljavljanju pravic iz naslova zavarovanja za primer brezposelnosti se trudimo, da vsako brezposelno osebo spodbujamo k delu in iskanju dela, da ji pokažemo prednosti vključitve v ukrepe APZ, za katere lahko rečemo, da predstavljajo most med brezposelnostjo in zaposlitvijo.

Cilj moje diplomske naloge je bil prikazati, da posledice fleksibilnosti trga delovne sile najbolj občutijo težje zaposljivi iskalci zaposlitve, saj so zaradi pomanjkljivih delovnih izkušenj, odsotnosti delovnih navad, neustrezne strokovne usposobljenosti, nizke stopnje izobrazbe, neprilagodljivosti nenehnim spremembam,... nezanimivi za potencialne delodajalce.

Tako je bilo konec leta 2008 med dolgotrajno brezposelnimi osebami (prijavljeni nad 1 leto) čez 60 % starejših nad 40 let, skoraj polovico (45,6%) je bilo žensk, visok delež pa so zavzemale brezposelne osebe s I. stopnjo izobrazbe, teh je bilo 41,7 % (Zavod RS za zaposlovanje 2009). Tako lahko 1. hipotezo potrdim.

Da bi se izboljšal njihov položaj na trgu delovne sile in bi v končni meri postali bolj zaposljivi so jim na voljo različni ukrepi in programi APZ.

Pri preverjanju 2. hipoteze sem na podlagi podatkov Zavoda RS za zaposlovanje prišla do zaključka, da se z ukrepi APZ dejansko povečajo zaposlitvene možnosti brezposelnih oseb, vplivajo pa tudi na znižanje deleža dolgotrajno brezposelnih oseb.

V letu 2008 se je s pomočjo zavoda:

- zaposlilo 39.088 brezposelnih oseb, od tega s pomočjo ukrepov APZ 10.606 oseb,
- 2.583 dolgotrajno brezposelnih se je vključilo v javna dela (plan smo presegli za 7%),
- število dolgotrajno brezposelnih se je znižalo za 3.987 (plan smo presegli za 32 %) (Zavod RS za zaposlovanje 2009a).

Kot je že razvidno iz naslova diplomske naloge »Vloga Zavoda RS za zaposlovanje pri zmanjševanju strukturne brezposelnosti«, je po mojem mnenju, to najpomembnejša naloga Zavoda. Ni dovolj le vodenje različnih evidenc, zagotavljanje časovno omejene socialne varnosti, predvsem je potrebno razvijati različne programe, katerih cilj mora biti povečanje zaposljivosti in fleksibilnosti brezposelnih oseb na trgu dela, zmanjševanje strukturnega neskladja ter dvig izobrazbene ravni brezposelnih oseb.

Med programi usposabljanja in izobraževanja naj izpostavim programe **formalnega izobraževanja**, ki potekajo od osnove šole do dodiplomskega izobraževanja; **projektno učenje za mlade**; **usposabljanje na delovnem mestu** in vedno bolj uveljavljene **nacionalne poklicne kvalifikacije**. Z večjim vlaganjem v izobraževanje in usposabljanje vseh brezposelnih, ne le mladih in mladih osipnikov, bo APZ razvojno naravnana in se bodo vsem vključenim močno povečale možnosti, da si pridobijo ne le zaposlitev, ampak kvalitetno zaposlitev. S tem pridobijo večjo zaposljivost in prilagodljivost in se lažje vključujejo v nove, fleksibilne oblike zaposlitev.

Izpostavila bi še projekt »Pot do dela in zaposlitve«, ki je potekal letih 2004 in 2005, kjer smo z drugačnim pristopom in načinom dela predvsem s težje zaposljivimi

brezposelnimi osebami dosegli nadpovprečne rezultate, kar je tudi razvidno iz števil.

Začetek novega tisočletja – pojav globalne recesije, katera pesti tudi naše gospodarstvo; zapirajo se podjetja, znižujejo plače, skrajšuje se delovni čas. Ponovno prihaja do izrazitega povečanja števila brezposelnih, predvsem zaradi pomanjkanja delovnih mest, spreminjanja povpraševanja po delovni sili – namesto slabše izobražene in starejše delovne sile se povečuje povpraševanje po bolj izobraženi in mlajši delovni sili (Ignjatović 2002, 180).

Tako je bilo konec februarja 2009 na Zavodu prijavljenih 77.182 brezposelnih oseb, kar je dobrih 15% več kot februarja 2008, za polovico se je zmanjšalo število potreb po delavcih – 12.247, do konca leta 2009 napovedujejo, da bo v Sloveniji 100.000 brezposelnih (Zavod RS za zaposlovanje 2009).

V prihodnosti, ki ni niti malo rožnata, je potrebno spodbujati programe izobraževanja in usposabljanja, predvsem za tiste poklice, kjer se ugotavlja, da so konstantno deficitarni in čim bolj uveljavljati omenjeni »projektni« način dela z brezposelnimi osebami, saj bomo z drugačnim pristopom (predvsem manj administracije in papirologije, časovnih omejitev pri obravnavi strank, več zaposlenih na področju zaposlovanja) dosti bolj uspešni pri reševanju problema dolgotrajne brezposelnosti.

Naj končam s Splošno deklaracijo o človekovih pravicah, z željo, da bi se v čim večji meri uresničevala.

1. Vsakdo ima pravico do dela in proste izbire zaposlitve, do pravičnih in zadovoljivih delovnih pogojev in do varstva pred brezposelnostjo.
2. Vsakdo ima, brez kakršnekoli diskriminacije, pravico do enakega plačila za enako delo.
3. Vsakdo, kdor dela, ima pravico do pravične in zadovoljive nagrade, ki zagotavlja njemu in njegovi družini človeka vreden obstoj in ki naj se po potrebi dopolni z drugimi sredstvi socialnega varstva (23. člen Splošne deklaracije o človekovih pravicah).

7 Literatura:

1. Božič, Jasna, Rodna Komovac, Draga Kšela in Meri Lorenčič. 1993. Poti in stranpoti izobraževanja odraslih. V *Izobraževanje brezposelnih*. Zbornik I, II, ur. Jure Velikonja, 219-230. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
2. Černetič, Metod. 1999. Razvoj človeških virov, podjetništva in ZTP – normativna in stvarna raven. V *Slovenska korporacija v evropskih razmerah*: zbornik razprav, ur. Rado Bohinc, 129-168. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: Slovenski raziskovalni inštitut za management.
3. Černigoj Sadar, Nevenka in Doroteja Verša. 2002. Zaposlovanje žensk. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 398-427. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Domadenik, Irena. 1994. *Merjenje brezposelnosti. Slovenija – statistika – Evropska unija*. Zbornik posvetovanja statistikov. Radenci: Zavod RS za statistiko in Statistično društvo Slovenije.
5. Dominkuš, Davor. 2002. Zaposlovanje dolgotrajno brezposelnih. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 320-334. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Hribar, Samo. 1992. *Ukrepi aktivne politike zaposlovanja. Zaposlovanje – perspektive – priložnosti, tveganja*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.
7. Ignjatović, Miroljub. 2002. Trg delovne sile v Sloveniji v devetdesetih letih 20. stoletja. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 12-29. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

8. --- 2007. Osip iz rednega izobraževanja - individualni in družbeni problem. V *Zaposljivost v Sloveniji*, ur. Anton Kramberger in Samo Pavlin, 105-127. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. --- 2002. *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Ignjatović, Miroljub in Aleksandra Kanju Mrčela. 2004. Neprijazna fleksibilizacija dela in zaposlovanja - Potreba po oblikovanju varne fleksibilnosti. V *Razpoke v zgodbi o uspehu: primerjalna analiza upravljanja človeških virov V Sloveniji*, ur. Ivan Svetlik in Branko Ilič, 230-258. Ljubljana: Sophia.
11. Ivančič, Angelca. 1999. *Izobraževanje in priložnosti na trgu dela: izobraževanje, strukturne spremembe in mobilnost na trgu dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. --- 1995. Vseživljenjsko izobraževanje in socialna neenakost. V *Kakovost življenja v Sloveniji*, ur. Ivan Svetlik, 45-80. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Jereb, Janez. 1998. Izobraževanje in usposabljanje kadrov. V *Management kadrovskih virov*, ur. Stane Možina, 175-210. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. Kajzer, Alenka. 2002. »Nove« usmeritve politike zaposlovanja v evropski uniji in Sloveniji-nekaj besed in števil o njenih rezultatih. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 476-489. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
15. Kavčič, Bogdan. 1991. *Sodobna teorija organizacije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

16. Kolarič, Zinka in Mavricija Batič. 2002. *Javna dela. Politika zaposlovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Kopač, Anja. 2002. Pasivna politika zaposlovanja – sistemi socialne varnosti za primer brezposelnosti, V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 144-169. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Kopač, Anja in Martina Trbanc. 2004. Obsežno, a premalo razvojno naravnano usposabljanje. V *Razpoke v zgodbi o uspehu: primerjalna analiza upravljanja človeških virov v Sloveniji*, ur. Ivan Svetlik in Branko Ilič, 203-229. Ljubljana: Sophia.
19. Kramberger, Anton. 2007. Problem zaposljivosti v informacijski dobi. V *Zaposljivost v Sloveniji*, ur. Anton Kramberger in Samo Pavlin, 11-37. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
20. --- 2007. Strukturni razlogi težje zaposljivosti mladih v Sloveniji. V *Zaposljivost v Sloveniji*, ur. Anton Kramberger in Samo Pavlin, 64-102. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Kranjc, Ana. 1993. Temeljna izhodišča za poklicno izobraževanje odraslih in premagovanje brezposelnosti. V *Izobraževanje brezposelnih*. Zbornik I, II, ur. Jure Velikonja, 129-149. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
22. Milič, Samo. 1993. Trg delovne sile in izobraževanja. V *Izobraževanje brezposelnih*. Zbornik I, II, ur. Jure Velikonja, 278-290. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
23. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve - MDDSZ. 2005. *Programi ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leto 2005*. Ljubljana: MDDSZ.
24. --- 2006. *Program javna dela za leti 2007 in 2008*. Dostopno prek:

<http://www.ess.gov/Dejavnost/Javnirazpisi/03-11-06/ProgramJD2007-2008.doc> (17. maj 2007).

25. --- 2007. *Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2007-2013*. Ljubljana, MDDSZ.

26. Niklanović, Saša in Martina Trbanc. 2002. Poklicna orientacija. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 230-254. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

27. Pavliha, Milan. 1995. *Javna dela v Sloveniji*. Ljubljana: Republiški zavod za zaposlovanje.

28. *Pravilnik o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja*. Ur. I. RS 5/2007, 85/2008. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/p_izvajanje_apz_npb1.pdf (12. februar 2009).

29. *Pravilnik o vsebini in načinu vodenja uradnih evidenc s področja zaposlovanja*. Ur. I. RS 56/2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=80917> (24. november 2008).

30. *Splošna deklaracija človekovih pravic*. 1948. Dostopno prek: <http://www.ip-rs-si/zakonodaja/mednarodnopravna-ureditev/mapa/splosna-deklaracija-o-clovekovih-pravicah/> (19. september 2008)

31. Svetlik, Ivan. 1993. Politika izobraževanja brezposelnih in razvojna politika. V *Izobraževanje brezposelnih*. Zbornik I, II, ur. Jure Velikonja, 13-29. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije, 1993.

32. --- 1992. *Priložnosti in tveganja na trgu delovne sile. Zaposlovanje-perspektive, priložnosti, tveganje*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.

33. Svetlik Ivan in Martina Trbanc. 2002. Oblikovanje, izvajanje in evalvacija politike zaposlovanja. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 34-55. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
34. Svetlik, Ivan in Mavricija Batič. 2002. Aktivna politika zaposlovanja. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 174-196. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Svetlik, Ivan in Meri Lorenčič. 2002. Izobraževanje in usposabljanje. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 256-290. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
36. Trbanc, Martina in Doroteja Verša. 2002. Zaposlovanje mladih. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 338-364. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Trbanc, Martina. 2007. Poti mladih v zaposlitev: primerjava Slovenije z drugimi državami EU. V *Zaposljivost v Sloveniji*, ur. Anton Kramberger in Samo Pavlin, 38-63. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
38. Verša, Doroteja. 2002. Zaposlovanje starejših. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 372-393. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
39. Vilič Klenovšek, Tanja. 1993. Izobraževanje brezposelnih kot del strategije rasti izobraženosti prebivalstva Slovenije. V *Izobraževanje brezposelnih*. Zbornik I, II, ur. Jure Velikonja, 30-47. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
40. *Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti*. Ur. I. RS 107/2006, 114/2006, 59/2007 in 63/2007. Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si/>

si/zakonodaja_in_dokumenti/veljavni_predpisi/c7598 (4. maj 2009).

41. Zavod RS za zaposlovanje - ZRSZ. 2005. *Letno poročilo 2004*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp04/Slovenija/index-slo.htm> (29. oktober 2008).

42. --- 2006. *Doktrina dela z brezposelnimi in delodajalci*. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje

43. --- 2006a. *Letno poročilo 2005*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp05/Slovenija/index-slo.htm> (29. oktober 2008).

44. --- 2006b. *Program Phare CBC Slovenija - Madžarska "Projekt Pot do dela"*. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje

45. --- 2007. *Letno poročilo 2006*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp06/Slovenija/index.htm> (14. november 2008).

46. --- 2007a. *Poslovno poročilo Zavoda za leto 2006*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp06/PoslovnoPorocilo06.pdf> (12. januar 2009).

47. --- 2007b. *Strukturne značilnosti registrirane brezposelnosti*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/StatističniPodatki/Kazalci/Strukturne/ZnačilnostiReg.BP.htm/> (4. marec 2009).

48.--- 2008. *Katalog ukrepov aktivne politike zaposlovanja 2007/2008*. Dostopno prek:<http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/Programi/KatalogUkrepovAPZ2007-2008.pdf> (10. julij 2008).

49. --- 2008a. *Letno poročilo 2007*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/>

predstavitev/letnaporocila/lp07/Slovenija/index.htm (24. maj 2008).

50. --- 2008b. *Poročilo Programa izobraževanja za brezposelne osebe za šolsko leto 2006/2007*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/Programi/Izobrazevanje/PorociloIBO2006/2007.doc> (30. avgust 2008).

51. --- 2008c. *Poročilo o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja ZRSZ v obdobju januar-junij 2008*. Dostopno prek: <http://intranet.ess.gov.si/C5/Poročila/20APZ/Document%20Library/Poročilo/202008/POROČILO%20APZ%202008/polletno.doc> (24. marec 2009).

52. --- 2008d. *Poslovno poročilo Zavoda RS za zaposlovanje za leto 2007*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp07/PoslovnoPorocilo07.pdf> (12. maj 2008).

53. --- 2008e. *Program izobraževanja za brezposelne osebe za šolsko leto 2008/2009*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/Programi/Izobrazevanje/ProgramIBO2008/2009.doc> (16. julij 2008)

54. --- 2009. *Drugi kazalci in statistični pregledi v letu 2009*. Dostopno prek: <http://csintranet/Cilji/Drugi%20kazalci%20in%20statisti%c4%8dni%20p/Pages/default.aspx> (3. marec 2009).

55. --- 2009a. *Poslovno poročilo Zavoda RS za zaposlovanje za leto 2008*. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/slo/predstavitev/letnaporocila/lp08/LP2008.pdf> (16. april 2009).

8 PRILOGA

PRILOGA A: DEFICITANI IN SUFICITARNI POKLICI NA OBMOČNI SLUŽBI MURSKA SOBOTA V LETU 2009

DEFICITARNI POKLICI

2130.02	Organizator informacijskih sistemov
2143.06	Inženir elektrotehnike
2145.09	Inženir strojništva
2145.10	Tehnolog strojništva
2149.01	Inženir lesarstva
2221.36	Zdravnik
2224.03	Farmacevt
2411.09	Računovodja
2419.09	Projektni menedžer
3112.01	Delovodja gradbeništva
3115.10	Tehnik za strojništvo
3119.03	Tehnik tekstilne tehnologije
3121.01	Programer
3412.01	Zavarovalniški zastopnik
5122.04	Kuhar
5123.04	Natakar
5169.06	Reševalec iz vode
5169.09	Varnostnik
5221.03	Prodajalec
7113.02	Kamnosek
7122.06	Zidar za zidanje in ometavanje
7122.07	Zidar
7123.03	Železokrivec
7124.04	Tesar
7129.01	Monter gradbenih konstrukcij
7131.01	Krovec
7132.02	Polagalec keramičnih ploščic
7134.01	Izolater
7136.04	Inštalater klimatskih naprav
7136.06	Inštalater ogrevalnih naprav
7136.08	Inštalater vodovodnih naprav
7137.01	Elektroinštalater
7139.03	Izvajalec suhomontažne gradnje

7141.02	Avtoličar
7141.04	Ličar
7141.05	Pleskar
7141.07	Slikopleskar
7143.03	Dimnikar
7211.06	Oblikovalec kovin
7212.01	Varilec
7213.04	Stavbni klepar
7213.05	Klepar
7214.01	Monter kovinskih konstrukcij
7222.02	Ključavničar
7223.03	Rezkalec
7223.04	Strugar
7231.02	Avtomehanik
7233.07	Mehanik industrijskih strojev in naprav
7233.15	Strojni mehanik
7241.04	Elektromehanik
7241.13	Elektromonter
7241.17	Serviser električnih naprav in opreme
7321.01	Keramik
7343.04	Montažer
7411.03	Mesar
7412.03	Pek kruha in peciva
7422.03	Mizar
8323.01	Voznik avtobusa
8324.02	Voznik tovornjaka
8332.02	Upravljalac strojev gradbene mehanizacije
8332.04	Upravljalac strojev za zemeljska dela

SUFICITARNI POKLICI

Šifra	Enote področnih skupin poklicev
2213	Agronomi, zootehniki ipd.
3419	Komercialni ter finančni posredniki in zastopniki ipd., d.n.
4113	Vnašalci podatkov
4121	Uradniki v računovodstvu in knjigovodstvu
4190	Drugi uradniki za pisarniško poslovanje, d.n.
4212	Uradniki na bankah, poštah za denarno poslovanje neposredno s strankami ipd.
4221	Uradniki v turističnih in potovalnih agencijah ipd.
5223	Cvetličarji
8263	Upravljalci strojev za šivanje oblačil iz tekstilij, usnja, krzna ipd.
9132	Drugi čistilci, strežniki ipd.

9133	Likalci, pralci
9152	Vratarji ipd.
9320	Delavci za preprosta dela v predelovalnih dejavnostih
9999	Poklici za preprosta dela, d.n.

